Guy de Maupassant

På vandet

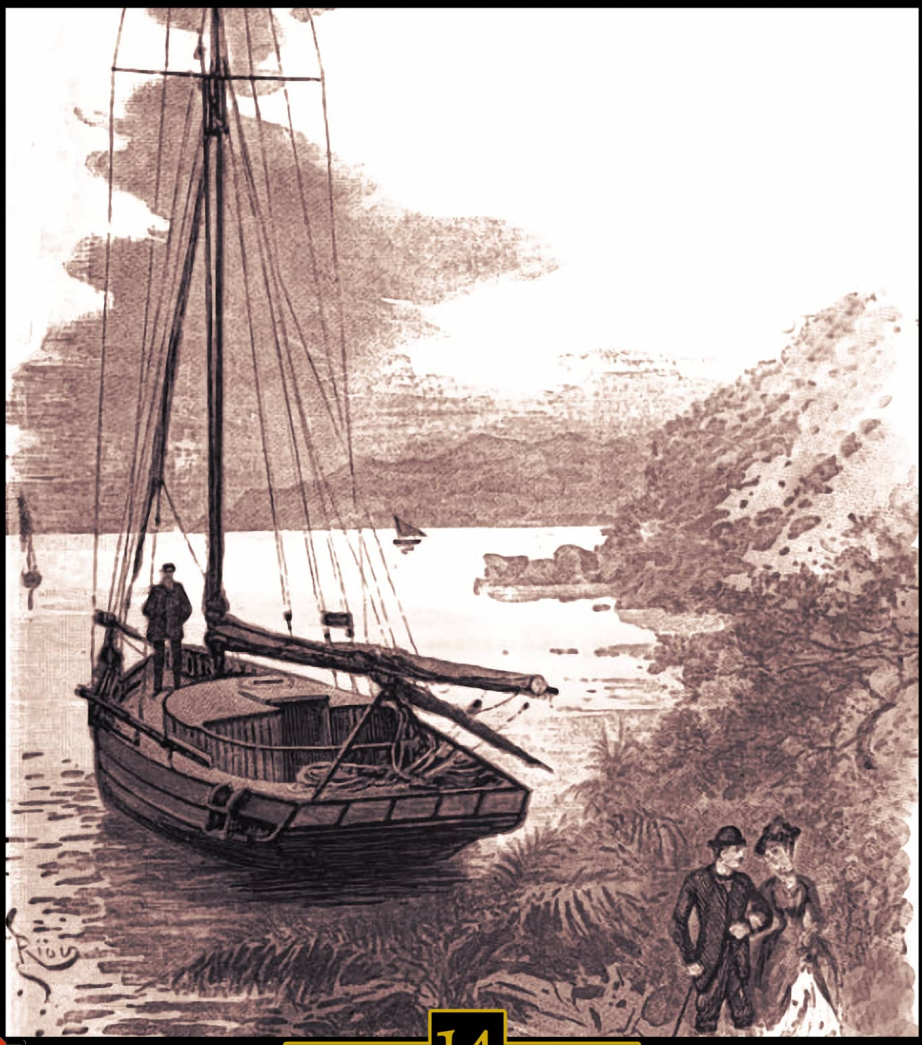

Bibliotek 1800

Maupassants 14 fortællinger

Guy de Maupassant

På vandet

eBibliotek 1800

2026

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Guy de Maupassant: *På vandet* er baseret på originaler, som (på udgivelsestidspunktet) er public domain i lande hvor ophavsret er baseret på ophavsmandens død+70 år samt i USA.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Opholder du dig i et land uden for EU, bør du dog tjekke de lokale ophavsretsbestemmelser, før du videredistribuerer værket.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Guy de Maupassant: *På vandet* is based upon sources in the public domain in countries where copyright is based upon Life+70 years, and in the USA (at the time of publishing).

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

If you are outside the EU, you are advised to check the local copyright laws before copying and/or redistributing this ebook.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.*

Forfatterens forbemærkning

Disse dagbogsoptegnelser indeholder ikke en eneste historie, ikke et eneste interessant eventyr. Jeg foretog i foråret et lille krydstogt ved Middelhavets kyster og morede mig hver dag med at nedskrive, hvad jeg havde set, og hvad jeg havde tænkt.

Hvad jeg så, var sol, skyer og klipper – jeg kan ikke fortælle om andet – og hvad jeg tænkte, var det, som man tænker, når bølgerne vugger én, gør én døsig og bærer en frem.

1888.

Den 6. april

Jeg sov dybt, da min bådsmand, Bernard, kastede sand imod mit vindue. Jeg lukkede det op og fik lige i ansigtet, mod brystet og helt ind i sjælen nattens vidunderlige, kølige pust. Luften var klar og blålig, stjernernes glimtende skær gav den liv.

Matrosen, der stod nede ved foden af muren, sagde:

"Fint vejr, herre."

"Hvor kommer vinden fra?"

"Fra land."

"Det er godt, nu kommer jeg."

En halv time senere gik jeg med lange skridt ned mod stranden. Horisonten begyndte at blegne, i det fjerne, på den anden side af Anges-bugten, så jeg lysene i Nizza og endnu længere borte blinkfyret ved Villefranche.

Foran mig dukkede Antibes utydelig frem i det svindende mørke med sine to tårne, der rager op over den kegleformet byggede by, som endnu indesluttes af Vaubans gamle mure.

I gaderne er nogle hunde og nogle mænd, arbejdere, der skal til at begynde på deres dagværk. I havnen er der intet uden fartøjernes sagte vuggen langs kajerne og den svage skvulpen fra vandet, som næsten er helt stille. Nu og da brydes stilheden af lyden af et ankertov, der strammes, eller af en jolle, som skurer mod en skibsside. Bådene, stenene, havet selv synes at sove under det gyldent overpudrede firmament og under det vagtsomme øje i det lille fyrtårn, som knejsende på molen våger over den lille havn.

Et stykke nede lige over for bådebyggeren Ardouins arbejdsplads får jeg øje på et lysskær, skimter bevægelse og hører stemmer. Der ventes på mig. *Bel-Ami* er parat til at sejle ud.

Jeg gik ned i kahytten, som oplyses af to stearinlys, der hænger og gynger som kompasser ved enden af sofaerne, der ved nattens komme tjener til senge. Jeg trak min skindjakke, som jeg bruger, når jeg er til søs, på og satte en varm kasket på hovedet, hvorpå jeg atter gik op på dækket. Fortøjningstovene var allerede halede ind og de to mand trak i kæden for at få yachten til at ligge lodret over ankeret. Så hejsede de det store sejl, der gled til vejrs med en ensformig klagen i trosser og master. Bredt og blegt foldede det sig ud i natten, skjulte himlen og stjernerne og viftede allerede sagte for vindens pust.

Kold og tør blæste den ud mod os fra de endnu usynlige bjerge, som man kunne føle var dækket med sne. Den var meget svag, knapt vågen, ubeslutsom og ustadig.

Nu halede mændene ankeret op, jeg tog roret, og som et stort spøgelse gled båden hen over det rolige vand. For at komme ud af havnen måtte vi krydse mellem fiskerbådene og skonnerterne. Vi gled ganske sagte fra den ene kaj til den anden, slæbende bag os vor korte og runde jolle, der fulgte os, som en svaneunge, der lige er kommet ud af ægget, følger svanen.

Så snart vi var kommet ud i løbet mellem molen og det firkantede fort, blev yachten ivrigere, den fremskyndede sin fart og syntes at vågne til liv og lystighed. Den dansede hen over de talløse småbølger, der var som bevægelige plovfurer i en

endeløs mark. Den lugtede det levende vand uden for havnens dødvande.

Der var ingen dønning, og jeg styrede ind mellem byens mure og bøjen, der angiver det store løb, lod så vinden komme ind bagfra og gik frem for at komme uden om forbjerget.

Dagen gryede, stjernerne sluktes, Villefranches fyr lukkede for sidste gang sit blinkende øje og langt borte, over det endnu usynlige Nizza, skimtede jeg på himlen et besynderligt, rosenrødt skær, det var alpernes istinder, der tændtes af morgenrøden.

Jeg gav Bernard roret for at se solen stå op. Vinden, der nu var blevet friskere, fik os til at ile hen over det sitrende, violette vand. En klokke gav sig til at ringe og slyngede Angelus-bønnens tre rappe slag ud i vinden. Hvorfor er klokkernes klang spændstigere, når dagen gryr, og tungere, når natten falder på? Jeg elsker denne friske og livlige morgentime, når menneskene endnu sover og jorden vågner. Luften er fyldt med en hemmelighedsfuld bæven som de, der bliver liggende i sengen, ikke kender. Man indånder, inddrikker, ser livet, der fødes på ny, verdens materielle liv, livet, som himmellegemerne gennemløber, og hvis hemmelighed er vor store kval.

Raymond sagde:

"Det bliver snart østenvind."

Bernard svarede:

"Jeg tror snarere på vestenvind."

Bernard, bådsmanden, er mager, smidig, ganske overordentlig proper, påpassende og forsigtig. Han har skæg lige op til øjnene, hans stemme er god og hans blik er godt. Han er hengiven og ærlig. Men når han er på havet, gør alt ham

urolig, den pludselige dønning, der varsler om vind ude i rum sø, den langagtige sky over Esterel, som røber, at der mod vest blæser en mistral, og selv barometret, der stiger, for det kan tyde på en østenstorm. I øvrigt er han en fortræffelig sømand, har bestandig et vågent øje med alt og driver sin renlighed så vidt, at han gnider messingbeslagene blanke, så snart der blot er kommet en dråbe vand på dem.

Raymond, hans svoger, er en kraftig, mørk knøs med et stort overskæg. Han er utrættelig og tro som den anden, men mindre bevægelig og nervøs, mere rolig og resigneret over for alle havets omskiftelser og forræderier.

Bernard, Raymond og barometret er undertiden i modstrid med hinanden og opfører for mig en morsom komedie med tre personer, af hvilke den ene, den, der ved bedst besked, er stum.

"Det må jeg sige, herre, vi skyder en god fart," sagde Bernard.

Vi har også allerede passeret Salis-bugten, er kommet forbi La Garoupe og nærmer os Kap Gros, den flade, lave og langagtige klippe, som omtrent ligger i højde med vandets overflade.

Nu dukker alpekæden frem som en kæmpemæssig bølge, der truer havet, en granitbølge, som er kronet med sne, og hvis mange spidse tinder ligner ubevægelige, stivnede skumsprøjt. Og solen hæver sig bag disse istapper, over hvilke lyset strømmer ned som flydende sølv.

Men idet vi sejler uden om Kap d'Antibes, får vi øje på Lérins-øerne og langt bort bag ved dem Esterels fint udpenslede kæde. Esterel er dekorationen til Cannes, et henrivende, blåligt *Keepsake*-bjerg, der er klippet ud med en koket og alligevel kunstnerisk fantasi af en venligsindet skaber, malet i akvarel på

en teaterhimmel for at tjene til model for landskabstegnende englænderinder og være en genstand til beundring for fyrstelige phtisikere eller lediggængere.

Hver time på dagen skifter Esterel udseende og henrykker det forsamlede *highlife*.

Den skarpt og korrekt tegnede bjergkæde fremtræder om morgenen mod en ren og sart blå himmel af en dyb, purpurblå farve, de sydlige strandes ideale, blå farve. Men om aftenen mørknes de skovklædte bjergsider og sætter en sort plet på en himmel af ild, en fantastisk rød og dramatisk himmel. Intet andet sted har jeg set så eventyragtig skønne solnedgange, et sådant flammehav over hele horisonten, en sådan masseudfoldelse af skyer, en så pragtfuld og dygtig iscenesættelse som denne daglige fornyelse af prægtige og overdådige virkninger, der tvinger én til beundring, men som ville få én til at trække på smilebåndet, hvis de var malet af mennesker.

Selv Lérins-øerne, som mod øst lukker Cannes-bugten og skiller den fra Juan-bugten, ligner to operetteøer, der er anbragt til fornøjelse for turisterne og de syge.

Ude fra havet, hvor vi nu befinder os, ser de ud som to mørkegrønne haver, der er skudt op af vandet. Ud mod havet, på den yderste spids af Saint-Honorat, hæver sig, forneden badet af bølgerne, en hel romantisk ruin, et smukt Walter Scottsk slot, hvor munkene i gamle dage forsvarede sig mod saracenerne; for Saint-Honorat har altid tilhørt munke undtagen under revolutionen, da øen blev købt af en skuespillerinde ved Théâtre Français.

Oprindelig en fæstning, forsvaret af stridbare klosterbrødre, nu beboet af fede, smilende og tiggende trappistmunke, og en gang et hjemsted for en smuk kvinde, der formodentlig skjulte sin elskov på denne lille ø, som er bevæbnet med krat og graner og omgivet af en krans af henrivende klipper. Alt lige til disse benævnelser à la Florian: Lérins, Saint-Honorat og Sainte-Marguerite, er indtagende, koket, romantisk, poetisk og lidt fadt på denne bedårende Cannes-kyst.

Som for at danne en pendant til den slanke borg, der med sine takkede mure knejser på spidsen af Saint-Honorat ud imod havet, er Sainte-Marguerite ind mod land afsluttet af den berømte fæstning, hvor manden med jernmasken og Bazaine sad indespærret. Et løb på omtrent en mils længde strækker sig mellem Croisette-pynten og denne fæstning, der ligner et gammelt, sammentrykt hus og ikke har noget som helst stolt eller majestætisk ved sig. Det ser ud, som om det tungt og lurende krøb sammen, en sand rottefælde for sine fanger.

Jeg kan nu se tre bugter. Foran mig på den anden side af øerne, bugten ved Cannes, nærmere ved Juan-bugten og bag ved mig Anges-bugten, som beherskes af alperne og snetinderne. Længere borte folder kysten sig på den anden side af den italienske grænse videre ud, og gennem min kikkert opdager jeg det hvide Bordighera ved enden af et forbjerg.

Og over alt langs denne umådelige kyst ligger nede ved vandet eller haget fast til bjergenes sider talløse byer sået ud mellem det grønne som hvide æg, udruget på sandet, mellem klipperne eller inde i fyrreskoven af kæmpemæssige fugle, der om natten er kommet ned fra snelandet, som man skimter hist oppe.

På Kap d'Antibes, denne lange udvækst jord, der som en underfuld have, hvori der vokser de skønneste blomster i Europa, er kastet ud mellem to have, ser vi endnu villaerne og helt ude på spidsen Eilen-Roc, den vidunderlige og fantastiske ejendom, som man fra Nizza og Cannes tager ud for at beundre.

Vinden løjer af, og yachten kommer næsten ikke af stedet.

Efter vinden ind fra land, der hersker om natten, håber vi på vinden ude fra havet; den skal blive vel modtaget, hvilken kant den så siden kommer fra.

Bernard holder stadig på vest, Raymond på øst, barometret forholder sig ubevægeligt, det står på under 76.

Nu står solen i sin fulde glans, den skinner inde på land, på husenes mure, der i den lange afstand også ligner spredt sne, og kaster en lysende, blålig fernis over havet.

Lidt efter lidt, benyttende os af de mindste vindpust, af disse luftens kærtegn, som man knapt mærker på sin hud, men som alligevel spores af de følsomme sejl og får yachterne til at glide hen over den glatte vandflade, når vi forbi halvøens sidste spids, og hele Juan-bugten med eskadren i midten ligger åben for os.

Langt borte fra ser panserskibene ud som klipper, som små øskær, dækket med udgåede træer. En røgstribe følger bredden fra et tog, der er på vej fra Cannes til Juan-les-Pins, som måske senere hen i tiden vil blive den skønneste station på hele kysten. Tre fiskerfartøjer med deres latinersejl, af hvilke det ene sejl er rødt de to andre hvide, ligger stille i løbet mellem Sainte-Marguerite og kysten.

Det er ro, den stille og varme ro, som man kun kender en forårsmorgen i syden. Og jeg har allerede indtrykket af, at det

er uger, måneder, år siden jeg forlod den snakkende og geskæftige menneskehed. Jeg føler beruselsen ved at være ene stige op i mig, den salige beruselse ved bevidstheden om at have hvile, en hvile, intet kan forstyrre, hverken det hvide brev eller det blå telegram, klokken på min entrédør eller min hunds gøen. Ingen kan holde på mig, indbyde mig, kvæle mig med smil eller pine mig med deres høflighed. Jeg er alene, helt alene, fuldt ud fri! Røgen fra toget iler hen over strandbredden! Jeg flyder i et vinget hjem, som vugger sig skønt som en fugl, lille som en rede, blødere end en hængekøje, og som glider hen over vandet som vinden vil uden at standses af noget. Jeg har til at opvarte mig og til at besørge mig frem to matroser, der lystrer hvert af mine vink, bøger nok at læse og proviant til fjorten dage. Fjorten dage uden at tale, hvilken fryd!

Jeg lukkede øjnene for solvarmen og nød havets dybe hvile, da Bernard halvhøjt sagde:

"Briggen har luft derude."

Langt borte, ud for Agay kom ganske rigtig en brig ned mod os. Gennem kikkerten kan jeg aldeles tydeligt se dens runde sejl, der svulmer for vinden.

"Å, det er vinden fra Agay," svarer Raymond, "ved Kap Roux er der stille."

"Snak du bare, vi får alligevel vestenvind," påstår Bernard.

Jeg bukker mig ned for at se på barometret inde i kahytten. Det er faldet i den sidste halve time. Jeg siger det til Bernard, der smiler og mumler:

"Det lugter vestenvinden, herre."

Der er ikke noget at stille op, min nysgerrighed er vågnet, den nysgerrighed, som er ejendommelig for alle søfarende, og

som får én til at se alt, lægge mærke til alt, og komme i affekt for den mindste smule. Kikkerten forlader ikke længere mine øjne, jeg iagttager spændt vandets farve ude i horisonten. Men det bliver ved med at være lige klart, blankt og skinnende. Hvis der er vind, så er den endnu langt borte.

Hvilken vigtig person er vinden ikke for alle, der er på søen! Man taler om den som om et levende menneske, en almægtig suveræn, der snart er frygtindgydende, snart venligsindet. Det er den, man taler mest om dagen igennem, det er på den, man hele tiden, tænker både om dagen og om natten. I kender den slet ikke, I, derinde på landjorden! Men vi andre kender den bedre end vor fader eller vor moder, denne usynlige, forfærdelige, lunefulde, listige, forræderiske og blodtørstige skabning. Vi elsker den og vi frygter den, vi kender dens ondskab og dens vrede, som tegnene på himlen og havet langsomt lærer os at forudse. Den tvinger os til hvert minut, hvert sekund at tænke på sig, for kampen mellem den og os afbrydes aldrig. Hele vort væsen er på vagt i denne strid: vort øje, som søger at opdage dens første næsten umærkelige tilsynekomst, vor hud, som føler dens kærtegn eller dens stød, og vor hjerne, som stræber efter at udforske dens luner, forudse dens overraskelser og slutte sig til, om den er rolig eller oplagt til spræl. Ingen fjende, ingen kvinde formår til den grad at indgyde os følelsen af kamp eller tvinge os til så megen forudseenhed, thi den er havets herre, som man kan undgå, drage nytte af eller flygte for, men som man aldrig kan betvinge. Og i sømandens sjæl hersker, som i den troendes, tanken om en vredladen og vældig gud, en andægtig,

hemmelighedsfuld og uendelig frygt for vinden og en grænseløs ærbødighed for dens magt.

"Der har vi den," sagde Bernard.

Langt, langt borte, helt ude i horisonten trækker en langagtig, blåsort stribe sig hen over vandet. Det er næsten ingenting, en tone, en umærkelig skygge, men det er den. Vi ved det og uden at røre os sidder vi og venter på den i solheden.

Jeg så på uret, klokken er otte, og jeg siger:

"Det er pokkers tidligt at få vestenvind."

"Den bliver hård i eftermiddag," svarer Bernard.

Jeg ser op på det flade, slappe og døde sejl. Dets trekant synes at nå helt op til himlen. Ikke en bevægelse var mere at spore, man skulle have troet, at vi befandt os på landjorden. Barometret falder stadig. Den mørke linje, vi har fået øje på langt borte, kommer nærmere. Det farveløse vands metalagtige glans går pludselig over i en skifergrå tone. Himlen er ren uden en sky.

På én gang går rundt omkring os hen over havet, der er lige så glat som en stålplade, små hastige krusninger, som i samme øjeblik, de kommer til syne, atter udglattes, næsten umærkelige krusninger, som om der blev kastet små håndfulde fint sand ned i vandet. Sejlet sitrer, men kun en ganske lille smule, og bommen flytter sig langsomt over mod styrbord. Et vindpust farer kærtegnende hen over vore ansigter, og vandets krusninger mangfoldiggøres omkring os som under en vedvarende regn af sand. En let skvulpen vågner langs bådens sider. Rorpinden bliver stivere i min hånd, den lange metalpind, der i solskinnet ligner en ildstængel, og fra sekund til sekund tager vinden til. Vi bliver nødt til at krydse, men det

har intet at sige, båden går godt for vinden, og hvis vinden ikke løjer af, vil den trods krydsningerne kunne føre os ind til Saint-Raphaël ved mørkets frembrud.

Vi nærmer os eskadren, hvis seks krydsere og to avisodampere, langsomt svinger om og vender deres stævn mod vest. Vi drejer ud mod rum sø for at komme forbi Formigues-skærene, der fordrer en omvej midt i bugten. Med en forbavsende hurtighed frisker vinden mere og mere op, og overfladen forvandles til korte og krappe bølger. Yachten med alle sine sejl lægger sig på skrå, stadig fulgt af jollen, hvis tov er spændt og som med næsen op i luften og bagdelen ned i vandet tumler afsted mellem to skumsamlinger.

Da vi kommer i nærheden af Saint-Honorat glider vi forbi en rød, nøgen klippe, der er pigget som et pindsvin, til den grad ujævn og bevæbnet med takker, spidser og kløer, at man næsten ikke kan gå på den. Man må sætte foden i hulningerne mellem alle disse forsvarsmidler og være yderst forsigtig. Den kaldes Saint-Ferréol.

Lidt jord, der er kommet, ingen ved hvorfra, har hobet sig op i hullerne og revnerne i klippen, og heri vokser forskellige slags liljer, og nogle bedårende blå iris, hvis frø synes at være faldet ned fra himlen.

Det var på denne mærkelige klippeø midt ude i havet, at Paganinis lig i fem år lå gemt og begravet. Det var en værdig afslutning for denne geniale og uhyggelige kunstner, som man sagde var besat af Djævlen, som var så besynderlig både af ansigt, af legeme og i hele sin fremtræden, og hvis overmenneskelige talent og forunderlige magerhed gjorde ham til et eventyrligt væsen, en slags Hoffmansk fantasi-figur.

Han var på hjemrejsen fra Genua, hans fødeby, ledsaget af sin søn, den eneste, der kunne forstå, hvad han sagde, så svag var hans stemme blevet, da han den 27. maj 1840 døde i Nizza af kolera.

Sønnen bragte faderens lig ombord på et skib og førte det til Italien. Men gejstligheden i Genua nægtede at jorde denne Djævlens udsending, og domstolen i Rom, der blev rådspurgt, turde ikke give sin bemyndigelse. Alligevel ville man bringe liget i land, men kommunen satte sig bestemt imod det under påskud af, at kunstneren var død af kolera. Genua var allerede den gang hærget af en koleraepidemi, men man indvendte, at dette nye lig kunne forværre situationen.

Paganinis søn vendte da tilbage til Marseille, hvor adgangen ligeledes blev forbudt ham af de samme grunde. Han sejlede så til Cannes, hvor han heller ikke kunne komme i land.

Han blev altså ude på havet, og bølgerne vuggede den mærkelige kunstners lig, der af menneskene over alt blev stødt tilbage. Han vidste ikke længere, hvad han skulle gøre, hvor han skulle sejle hen med den døde, der for ham var hellig, da han fik øje på Saint-Ferréols nøgne klippe midt i havet. Han lod kisten sætte i land, og den blev jordet midt på den lille ø.

Først i 1845 kom han tilbage for at hente resterne af sin fader og transportere dem til Genua, til Villa Gajona.

Havde det ikke været smukkere, om den eventyrlige virtuos var blevet liggende på det piggede skær, hvor bølgerne synger i klippens fantastiske indskæringer?

Længere borte hæver sig midt i havet slottet på Saint-Honorat, som vi allerede kunne se, da vi sejlede uden om Kap

d'Antibes, og endnu længere borte en serie skær, der ender med et tårn: Les Moines.

De er nu helt hvide, skummende og larmende.

Det er om natten et af de farligste punkter på hele kysten, for intet advarende lys henleder opmærksomheden på faren, og strandingerne er derfor også på dette sted ret hyppige.

En pludselig kastevind slynger os så langt om på siden, at vandet skylles op på dækket, og jeg giver ordre til at tage nogle af sejlene ind, da jeg er bange for, at masterne ikke kan bære dem alle.

Bølgerne bliver hulere, længere og skumklædte, og vinden hyler rasende i heftige stød. Det er en vind, der truer og råber: "Pas på!"

Efter en halv times forløb må vi ganske rigtig rebe sejl, og et kvarter senere må vi rebe endnu en gang. Så bestemmer jeg mig til at gå i havn i Cannes, en ret farlig havn, som ligger fuldstændig ubeskyttet, og hvis rhed mod sydvest ligger åben for havet, der sætter alle skibene derude i fare. Når man tænker på de betydelige summer, som de store fremmede lystyachter ville indbringe denne by, hvis de dér kunne finde et sikkert tilflugtssted, får man det rette indtryk af den ligegladhed, som præger sydlændingene. Enhver anden befolkning ville for længst af staten have opnået, at der blev taget fat på arbejdet for at skaffe en ordentlig havn.

Klokken ti kastede vi anker lige overfor damperen *Le Cannois*, og jeg gik i land, fortvivlet over min afbrudte rejse. Hele rheden stod i hvidt skum.

Cannes, 7. april, kl. 9 aften

Højheder, højheder, over alt højheder! De, der sætter pris på højheder, er lykkelige.

Jeg havde knapt sat mine fødder på promenaden til morgen, førend jeg mødte hele tre, den ene efter den anden. I vort demokratiske land er Cannes blevet titlernes by.

Hvis man kunne åbne for hjernerne ligesom man tager låget af en kasserolle, så ville man i en matematikers hoved finde tal, i en dramatisk forfatters gestikulerende og deklamerende skuespiller-silhuetter, i en forelskets en kvindes ansigt, i en sviregasts liderlige fortællinger og i en digters vers, men i hjerneskallen på de mennesker, der tager til Cannes, vil man finde kroner af alle slags, svømmende rundt som nudlerne på en suppe.

Nogle mennesker søger til spillebuler, fordi de holder af kort, andre til væddeløbsbanerne, fordi de holder af heste. Til Cannes søger man, fordi man holder af kongelige og kejserlige højheder.

Dér hører de hjemme, dér hersker de, i mangel af de kongeriger, som er blevet dem berøvet, fredeligt i de saloner, som er forblevet dem tro.

Der er store og små, fattige og rige, glade og bedrøvede, kort sagt, højheder for enhver smag. I almindelighed er de meget beskedne, de gør sig umage for at behage og viser i deres samkvem med de mere lavtstående dødelige en finfølelse og en imødekommende elskværdighed, som man næsten aldrig finder hos vore deputerede, disse valgurnernes fyrster.

Men er højhederne selv, de stakkels omflakkende højheder, som hverken har budget eller undersåtter, og som kommer til denne elegante og blomstersmykkede by for at leve som almindelige, borgerlige mennesker, så fordringsløse i deres optræden, at selv de mest uærbødige ikke kan finde anledning til latter, så er det samme ikke tilfældet med højheds-snobberne.

Med en andægtig og komisk iver trænger de sig op ad deres afguder, og så snart én af dem bliver dem berøvet, begiver de sig straks på jagt efter en ny, som om deres mund kun kunne åbne sig for at sige: "Deres Højhed".

Man kan ikke tale med dem i fem minutter, uden at de fortæller én, hvad prinsessen har svaret dem og hvad storhertugen mener, eller om en planlagt udflugt med den ene eller en vittig bemærkning af den anden. Man føler, man ser, man gætter, at de ikke omgås andre end prinser af blodet, og at det, hvis de nedlader sig til at tale med én, kun er for at give én nøjagtig oplysning om, hvad man foretager sig i disse højder.

Og de mest hårdnakkede kampe, hvori der udfoldes al optænkelig snedighed, indledes for mindst én gang i sæsonens løb at kunne se en prins, en rigtig prins, en af de ægte, ved sit bord. Hvilken respekt indgyder man ikke, når man er deltager i en storfyrstes tennis-parti, eller når man blot er blevet forestillet for prinsen af Wales!

At skrive sig på listen hos en af disse "landsforviste", som Daudet kalder dem, en af disse omstyrtede, som en anden ville sige, udgør en stadig, betydningsfuld, altopslugende og byrdefuld beskæftigelse. Listen er fremlagt i forværelset mellem to kammertjenere, af hvilke den ene rækker én en pen. Man

skriver sit navn neden under to tusinde andre navne, mellem hvilke det vrimler med titler og myldrer med "de'er" og "von'er". Når det er besørget, går man sin vej så stolt, som om man var blevet adlet, og så lykkelig, som om man havde opfyldt en hellig pligt. Til den første bekendt man møder, henkaster man overlegent: "Jeg har været henne og skrive mig på listen hos storhertugen af Gerolstein". Om aftenen, ved middagen, fortæller man med selvfølelse: "Da jeg i eftermiddag var henne og skrive mig på listen hos storhertugen af Gerolstein, så jeg navnene X..., Y... ..., og Z... ... ..." Og alle hører efter med den største interesse, som om det drejede sig om en begivenhed af den alleryderste vigtighed.

Men hvorfor le og forundre sig over denne uskadelige mani hos disse elegante fyrste-snobber, når man i Paris træffer på et halvt hundrede forskellige arter af snobber, som kun lever og ånder for store mænd, og som ikke er mindre morsomme.

For alle, der deltager i selskabslivet, er det af den største betydning at kunne fremvise berømtheder, og en hel jagt bliver organiseret for at erobre dem. Der er ikke den dame af det gode, af det bedste selskab, som ikke gør alt for at have sin kunstner eller sine kunstnere, og hun giver middage til ære for dem, for at hele byen kan vide, at man i hendes hus finder talent og åndfuldhed.

At slå sig op på en åndfuldhed, som man ikke selv er i besiddelse af, men som man med stort ståhej lader komme ude fra, eller at slå sig op på sine fyrstelige forbindelser – hvor er egentlig forskellen?

Blandt alle store mænd er sikkert musikerne de mest efterspurgte både af gamle og unge damer. Enkelte huse

besidder en fuldstændig samling. Disse kunstnere har i øvrigt den ubestridelige fordel, at de i aftenens løb gør nytte. Men de damer, der sætter pris på en virkelig sjældenhed, kan ikke gøre sig håb om at få to samlede i den samme sofa. Lad mig tilføje, at der ikke er den lavhed som en toneangivende dame ikke er i stand til at gøre sig skyldig i, når det gælder om at pryde sine sale med en berømt komponist. De små opmærksomheder, som man i almindelighed anvender for at knytte en maler eller blot et litterært navn til sig, er ganske utilstrækkelige, når det drejer sig om en tonesælger. Overfor ham må der bruges ganske andre lokkemidler og lovtaler. Når han har nedværdiget sig til selv at udføre sin: Regina Coeli, kysser man hans hænder som en konges og knæler for ham som en gud. Man bærer et af hans skæghår i en ring, og en bukseknap, som han en aften, da han spillede sine "Stille Drømme", rev løs ved en for hurtig bevægelse med armen, lader man omdanne til en medaljon, som man i en guldkæde andagtsfuld bærer på brystet.

Malerne er ikke slet så skattede, skønt også de er ret efterspurgte. De har noget mindre guddommeligt ved sig. Deres væsen er ikke nær så indsmigrende og på langt nær ikke så ophøjet. De erstatter ofte inspirationen med en drøj skæmt eller en plump vittighed. De har lidt for meget præg af atelieret, og de af dem, der ved stor påpassenhed undgår præget, gør til gengæld et opstillet og kunstlet indtryk. Og så er de ustadige, flagrende, overfladiske. Man er aldrig vis på at beholde dem, hvorimod musikeren gør éns hus til sin rede.

I det sidste år er man også begyndt at samle på litterater. En litterat har sine store fordele: han "taler" han taler længe, han taler meget, han taler for hele selskabet, og da det er hans

bestilling at være åndrig kan man tillidsfuldt høre på ham og beundre ham.

Den dame, som har den mærkelige lyst at anskaffe sig en litterat, ligesom man anskaffer sig en papegøje, hvis snak hidlokker portnerfolkene fra ejendommen ved siden af, kan vælge mellem en digter og en romanforfatter. Digterne er mere ideelle, forfatterne mere overraskende, digterne mere sentimentale, forfatterne mere materielle. Det er et spørgsmål om smag og tilbøjelighed. Digteren kan være bedårende, forfatteren er som regel mere åndfuld. Men forfatteren frembyder en fare, som man ikke træffer hos digteren, han flænser, plyndrer og udnytter alt, hvad der kommer for hans øjne. Man kan aldrig være rolig, aldrig være sikker på, at han ikke en dag anbringer én splitternøgen mellem bladene i en bog. Hans øjne er som en pumpe, der indsuger alt, som en tyvehånd, der bestandig er i virksomhed. Intet undgår ham, han samler og noterer uden ophør, han samler på bevægelser, betoninger, underforståelser, alt, hvad der passerer og passerer forbi ham, og han noterer sig de mindste ord, de mindste handlinger, de mindste ting. Fra morgen og til aften opmagasinerer han iagttagelser af enhver slags og laver dem om til historier, som han sælger, historier, som løber verden rundt, som bliver læste, drøftede og kommenterede af tusinder, af millioner af mennesker. Og hvad der er det forfærdelige, er, at han får det til at ligne, skurken, ubevidst, uden at ville det, fordi han ser rigtigt og fortæller, hvad han har set. Trods alle sine bestræbelser og al den snedighed, han udfolder for at forklæde sine figurer, siger man: "Kan De kende hr. Dit eller fru Dat ...? De er ikke til at tage fejl af!"

Der er ingen tvivl om, at det er lige så farligt for det gode selskab at smigre for en romanforfatter og drage ham til sig, som det er for en melhandler at opdrætte rotter i sin forretning.

Det hindrer dog alligevel ikke, at de er på mode.

Når en dame altså har udset sig den skribent, hun vil lokke til sig, begynder hun en regulær belejring ved hjælp af komplimenter, opmærksomheder og forkælelse. Ligesom vandet, der dråbe for dråbe huler den hårdeste sten, falder smigeren ved hvert ord på det følsomme litterære hjerte. Så snart hun ser, at denne vedvarende forgudelse har gjort ham rørt og modtagelig, isolerer hun ham ved lidt efter lidt at overskære de bånd, der knytter ham til andre steder, og umærkeligt vænne ham til at komme hos hende, til at hygge sig ind og installere sine tanker hos hende. For at han rigtig skal føle sig til rette i hendes hjem, arrangerer og forbereder hun små successer for ham, skyder ham frem i forgrunden og viser ham over for alle dem, der plejer at komme hos hende, den mest udsøgte ærbødighed og den mest grænseløse beundring.

Så føler han sig som afgud og bliver i dette tempel. Det er i øvrigt også det mest fordelagtige for ham selv, thi alle de andre damer vil kappes i indladende elskværdighed for at rive ham bort fra hende, der har erobret ham. Men hvis han er klog, giver han ikke efter for alle de bønner og alt det koketteri, der ødsles på ham. Jo mere trofast han viser sig, des mere vil han blive efterstræbt, tigget og forgudet. Lad ham vel vogte sig for at lade sig lokke med af alle disse selskabslivets sirener! Hvis han begyndte at gå på omgang, ville han øjeblikkelig miste de tre fjerdedele af sit værd.

Bliver han derimod, hvor han er, vil han snart blive et litterært centrum, en kirke, hvori han er guden, den eneste gud, thi de ægte religioner har aldrig flere guddomme. Man vil søge til huset for at se ham, høre ham og beundre ham ligesom man langvejs fra drager til visse helligdomme. Han vil blive misundt og hun vil blive misundt! De vil begge tale om litteratur, som præsterne om dogmer, med alvor og sagkundskab, og man vil lytte til dem begge og når man forlader denne litterære salon have en følelse af, at man kommer fra en domkirke.

Også andre bliver efterspurgte, men i en langt ringere grad. Der er således generalerne, som det rigtige fornemme selskab ser ned på og knapt nok rangerer i klasse med de deputerede, men som i mere borgerlige kredse står omgivet med en vis glans. Den deputerede kommer kun på tapetet, når der er en eller anden politisk krise; er der parlamentarisk vindstille, holder man det gående over for ham med en middag fra tid til anden. Også videnskabsmanden har sine tilhængere, thi enhver smag findes i naturen, og selv en kontorchef er stærkt skattet hos de mennesker, der bor på fjerde sal. Men de kommer ikke til Cannes. Det er lige akkurat, at borgerskabet dér har nogle enkelte, forlegne repræsentanter.

Det er udelukkende inden klokken tolv om middagen, at man på *La Croisette* møder alle de fornemme fremmede.

La Croisette er en lang, halvrund promenade, der strækker sig langs havet fra pynten lige over for Sainte-Marguerite og til havnen, der behersker den gamle by.

Unge og slanke damer – det hører til god tone at være slank, – klædte efter engelsk smag, vandrer raskt afsted, eskorteret af unge, spændstige mænd i tenniskostumer. Men fra tid til anden

møder man et stakkels udtæret væsen, der besværligt slæber sig frem, støttet til en moders, en broders eller en søsters arm. De hoster og stønner, de stakler, som til trods for varmen er indhyllet i sjaler, og som ser på de forbigående med dybe, fortvivlede og ondsindede øjne.

De lider, de dør, thi dette bedårende, lune sted er også verdens hospital, det aristokratiske Europas blomstersmykkede kirkegård.

Den skrækkelige sygdom, som næsten aldrig forbarmer sig, og som man nu til dags benævner tuberkulose, denne sygdom, der fortærer, udbrænder og ødelægger tusinder af mennesker, synes at have valgt denne kyst til at gøre det af med sine ofre.

Må man ikke fra alle verdens kanter forbande denne bedårende og frygtelige, blomsterduftende og milde strand, dødens forkammer, hvor så mange tarvelige og kongelige, fyrstelige og borgerlige familier har måttet lade én blive tilbage, næsten alle et barn, som var spiren til alle deres forhåbninger, genstanden for al deres kærlighed.

Jeg kommer til at tænke på Mentona, den sundeste af alle disse vinterbyer. Ligesom man i alle krigsstæder ser fæstninger knejse på de omliggende højder, således ser man her på de døendes kyst kirkegården ligge oppe på toppen af en høj.

Hvilket herligt sted ville det ikke være at leve her i denne have, hvor de døde sover! Roser, roser, roser alle vegne. Blodrøde eller blege, hvide eller gennemtrukne med skarlagenrøde årer! Gravene, gangene, de endnu ledige gravsteder, som i morgen vil være optagne – alt er dækket med dem. Deres voldsomme duft bedøver og får hovedet til at svimle og benene til at vakle.

Og alle de, som ligger her, var seksten, atten, tyve år!

Man vandrer fra grav til grav og læser navnene på disse væsener, der blev dræbt så unge af den uhelbredelige sygdom. Det er en børnekirkegård, en kirkegård i smag med de såkaldte hvide baller, hvortil man ikke indbyder gifte folk.

Fra denne kirkegård har man til venstre udsigt ud over Italien lige til pynten, hvor Bordighera strækker sine hvide huse ud i havet, og til højre lige til Kap Martin, der bader sine løvrige sider i vandet.

I øvrigt er vi over alt på denne vidunderlig skønne kyst hos døden. Men den er diskret, tilsløret, fuld af levemåde og beskedenhed, kort sagt, yderst velopdragen. Skønt den strejfer én hvert øjeblik, ser man den aldrig ansigt til ansigt.

Man kunne endogså tro, at overhovedet slet ingen døde her på disse steder, thi alt sammensværger sig om at bevare det inkognito, hvori denne suveræn behager at indhylle sig. Men alligevel føler man den, har den på fornemmelsen og skimter undertiden en flig af dens kjortel! Ja vist, der må mange roser og mange blomstrende citrontræer til, for at man aldrig i vinden skal spore den hæslige lugt, der strømmer ud fra dødsværelserne.

Aldrig ser man en kiste på gaderne, aldrig et sørgedraperi, aldrig høres en ligklokke. Den udmagrede spadserende fra i går slæber sig ikke længere forbi éns vindue, det er det hele.

Hvis De bliver forundret over ikke længere at se ham og spørger efter ham, vil værten i hotellet og alle tjenerne smilende svare Dem, at han havde det bedre, og at han på sin læges råd var rejst længere syd på. I hvert hotel er det en regel, at døden har sin hemmelige trappe, sine fortrolige og sine medhjælpere.

En af fortidens moralprædikanter ville kunne have sagt smukke ting om modsætningen og det nære naboskab mellem denne elegance og denne elendighed.

Klokken er tolv, promenaden bliver tom, og jeg vender tilbage til *Bel-Ami*, hvor der venter mig en beskeden frokost, tilberedt af Raymond, som med et hvidt forklæde på er i færd med at stege kartofler.

Resten af dagen læste jeg.

Vinden rasede stadig med samme voldsomhed, og yachten dansede over sine ankre, thi vi havde også været nødt til at kaste styrbordsankeret ud. Bevægelsen gjorde mig døsig, og jeg endte med at falde i søvn. Da Bernard kom ned i kahytten for at tænde lysene, så jeg, at klokken var syv, og da dønningen langs kajen gjorde det vanskeligt at komme i land, spiste jeg til middag ombord.

Efter middagen satte jeg mig op på dækket for at være i fri luft. Omkring mig lå Cannes med alle sine lys. Der gives intet skønnere end en sådan oplyst by, set ude fra havet. Til venstre blandede lysene i det gamle kvarter, hvis huse synes at kravle ovenpå hinanden, sig med stjernerne, og til højre rullede gasblussene på *La Croisette* sig op som en uhyre slange på to kilometers længde.

Og jeg tænker på, at der i aften i alle disse villaer, i alle disse hoteller har samlet sig mennesker, som de samlede sig dér i går og som de vil samle sig dér i morgen, og at alle disse mennesker taler sammen. De taler sammen! Om hvad? Om højhederne! om vejret! Og så? … om vejret! … om højhederne! Og så? … om ingenting!

Gives der noget sørgeligere end en sådan table d'hôte-konversation? Jeg har levet rundt på hoteller, og jeg har lidt ved at se den menneskelige sjæl således åbenbare sig i al sin flovhed. Man må virkelig have rustet sig med den mest ophøjede ligegyldighed for ikke at give sig til at græde af sorg, lede og skam, når man hører menneskene tale. Et menneske, et almindeligt menneske, der er rig, kendt, agtet, anset, respekteret og tilfreds med sig selv, ved intet, forstår intet og taler alligevel om klogskab med en fortvivlende selvfølelse.

Hvor må man ikke være blind og beruset af dumt hovmod for at tro, at man er andet end et dyr, som til nød står en lille smule over de andre! Hør på dem, når de sidder rundt omkring bordet, de stakler! De passiarer! De passiarer åbenhjertigt, tillidsfuldt og behageligt, og det kalder de at udveksle tanker. Hvilke tanker? De siger, at de har spadseret en tur: "Vejen var meget smuk, men det blev lidt køligt på hjemturen"; – "Maden er ikke dårlig her i hotellet, skønt al hotelmad altid er lidt udpint". Og de fortæller, hvad de har foretaget sig, hvad de sætter pris på, og hvad de tror.

Jeg har en fornemmelse af, at jeg inde i dem ser deres rædselsvækkende sjæl, ligesom man i en flaske med spiritus ser et vanskabt foster. Jeg overværer den langsomme udklækning af de forslidte betragtninger, som de bestandig gentager, jeg føler ordene falde fra dette dumhedens sædeloft ned i deres idiotiske munde og fra deres munde ud i den modstandsløse luft, der bærer dem videre hen til mine øren.

Er ikke selv deres tanker, deres højeste, højtideligste, mest anerkendte tanker, et uomstødeligt bevis på den evige, universelle, uforgængelige og almægtige dumhed?

Alle deres forestillinger om Gud, om en klodset og kejtet Gud, som forfejler og flikker om på sine første skabninger, som lytter til alle vore fortrolige meddelelser og opnoterer dem, en Gud, der er gendarm, jesuit, advokat eller gartner, en Gud i rustning, i præstekjole eller i træsko, og deres benægtelser af denne guds eksistens, der alle er baserede på den jordiske logik, deres argumenter for og imod, deres religioners tilblivelseshistorier, deres skismaer og kætterier, deres filosofi, deres bekræftelser som deres tvivl, alt det barnagtige i deres principper, deres hypotese-mageres glubske og blodtørstige voldsomhed, deres stridigheders kaos, alle de ynkelige anstrengelser, som disse ulykkelige væsener, der er ude af stand til opfatte, gennemtrænge og forstå, men raske nok til at tro, gør sig, beviser, at de ene og alene er satte i denne usle, lille verden for at drikke, spise, lave børn og viser og for tidsfordriv slå hinanden ihjel.

Lykkelige er de, som er tilfredse med livet, som morer sig og er glade!

Der er mennesker, som er glade for alt muligt, som alt henrykker, som er glade for solskin og regn, sne og tåge, teatrets larm og hjemmets stilhed, for alt, hvad de ser, alt, hvad de foretager sig, alt, hvad de siger, og alt, hvad de hører.

Nogle af dem fører en rolig og tilfreds tilværelse midt imellem deres afkom. Andre har et liv, opfyldt af fornøjelser og adspredelser.

Ingen af dem keder sig.

Livet er for dem som et fornøjeligt skuespil, hvori de selv spiller med, et vekslende og behageligt fænomen, der henrykker dem uden at forbavse dem alt for meget.

Men der er andre mennesker, som med et tankelyn gennemfarer den snævre kreds af mulige tilfredsstillelser og føler sig knugede over lykkens tomhed og de jordiske glæders ensformighed og fattigdom.

Så snart de er nået de tredive, er alt forbi for dem. Hvad skulle de vente mere? Intet adspreder dem mere, de kender ud og ind alle vore spinkle nydelser, de har været turen rundt.

Lykkelige er de, der ikke kender den forfærdelige kvalme over de samme handlinger, som stadig gentager sig; lykkelige de, der har styrke til hver dag med de samme gestus, mellem de samme møbler, foran den samme horisont og under den samme himmel at begynde forfra på den samme gerning, at spadsere ud på de samme gader, hvor de møder de samme ansigter og de samme dyr! Lykkelige de, der ikke med en følelse af uendelig lede har fået øjnene op for, at intet forandrer sig, at intet forgår, men at alt trættes ud!

Hvor må vor ånd ikke være langsom, indestængt og lidet fordringsfuld for, at vi virkelig skal føle os tilfredse med det, som er! Hvor kan det være muligt, at verdens store publikum ikke for længst har råbt: "Tæppet ned!", ikke har forlangt den næste akt med andre væsener end mennesket, med andre former, andre fester, andre planter, andre stjerner, andre opfindelser og andre eventyr!

Har virkelig ingen endnu følt hadet til dyrene, der med deres uforanderlige instinkter, som det første af racen gennem sin sæd har forplantet til det sidste, ligner levende mekanismer, hadet til naturen, der evigt er den samme, hadet til de aldrig fornyede glæder?

Søg trøst, siges der, i kærligheden til videnskaben og kunsten.

Men ser man da ikke, at vi stadig er indesluttede i os selv, at det er umuligt at slippe udenfor, at vi er fordømte til bestandig at slæbe på den lænke, der lænker vore drømme og hæmmer deres flugt!

Alle de fremskridt, vi opnår gennem vor hjernes arbejde, består i ved hjælp af latterligt ufuldkomne instrumenter, der dog bøder lidt på vore organers afmagt, at kunne fastslå materielle kendsgerninger. Hvert tyvende år opdager en stakkels forsker, som slider sig op ved anstrengelsen, at luften indeholder en endnu ukendt gasart, at man kan udvikle en kraft, som ikke har nogen vægt, og hvis beskaffenhed ikke kan defineres, ved at gnide noget lak med en ulden klud, at der mellem de talløse ukendte stjerner i nærheden af en, som man for længe siden har iagttaget og døbt, findes en anden, som man endnu ikke havde lagt mærke til. Er det ikke uendelig ligegyldigt?

Vore sygdomme skyldes mikrober. Meget vel, men hvorfra kommer disse mikrober? Og sygdommene hos selve disse usynlige? Og solene, hvorfra kommer de?

Vi ved intet, vi ser intet, vi kan intet, vi gætter intet, og vi kan intet forestille os; vi er indestængte, indesluttede i os selv som i et fængsel. Og så er der endda folk, som falder i beundring over den menneskelige ånd!

Og kunsten? Malerkunsten består i ved hjælp af farver at gengive ensformige landskaber, uden at de nogensinde kommer til at ligne naturen, at tegne mennesker, som det til trods for alle bestræbelser aldrig lykkes at give udseende af at

være levende. År igennem slider man således til ingen nytte for at efterligne det, der er, og det er knapt nok, at det gennem denne ubevægelige og stumme kopi af livets former og handlinger lykkes én at få dertil uddannede øjne til at forstå, hvad det er, man har villet gengive.

Hvortil al denne stræben? Hvortil denne forgæves efterligning? Hvortil denne banale gengivelse af ting, der i sig selv er så bedrøvelige? Ynk!

Digterne gør med ord det samme, som malerne søger at gøre med farver. Hvortil? – må man atter spørge.

Når man har læst de fire ypperste, de fire mest opfindsomme, er det overflødigt at åbne en eneste af de andre. Og man ved intet mere. De er jo også mennesker og mægter kun det eneste: at efterligne mennesker. De skriver sig ud i frugtesløst slid. Thi da menneskene aldrig forandrer sig, er deres kunst unyttig og stillestående. Lige fra det øjeblik, da vore indskrænkede tanker første gang kom i bevægelse, er menneskene blevet ved med at være de samme; deres følelser, deres tro, deres stemninger er de samme, de er ikke kommet fremad, de er ikke gået tilbage, de er blevet stående på det samme sted. Hvilken nytte har jeg af at få at vide, hvad jeg er af, at læse om, hvad jeg tænker, og af at se mig selv i en romans banale hændelser?

Ja – hvis digterne kunne gennemtrænge rummet, udforske himmellegemerne, opdage andre universer, andre skabninger, bestandig for min ånd variere naturen og tingenes former, bære mig ud i noget vekslende og overraskende ukendt, lukke hemmelighedsfulde døre op ud mod vidunderlige og uventede udsigter, så ville jeg læse både dag og nat. Men de afmægtige

stakler formår kun at forandre et ords plads eller ligesom malerne at vise mig mit eget billede. Hvad kan det tjene til?

Thi menneskenes tanke er ubevægelig.

Når den først har nået sin snævert afstukne, uoverstigelige grænse, bliver den ved med at dreje rundt ligesom en hest i en cirkusmanege, som en flue, der i en lukket flaske hele tiden flyver ind mod flaskens sider og bestandig støder imod.

Og dog er det, i mangel af bedre, behageligt at tænke, når man er alene.

I denne lille båd, som skvulpes afsted af havet, og som en bølge kan fylde og få til at kæntre, ved jeg, føler jeg, i hvilken grad intet eksisterer af alt det, vi kender, thi Jorden, der svæver i det tomme rum, er endnu mere isoleret, endnu mere overladt til sig selv, end denne båd, der vugges af bølgerne. Begges betydning er den samme, deres skæbne vil blive fuldbyrdet. Og jeg fryder mig over at forstå tomheden i alt, hvad vi tror på, og det forfængelige i alle de forhåbninger, som vort hovmod – larver, som vi er – undfanger og afføder!

Jeg var gået til ro, vugget af dønningen, og jeg sov en dyb søvn, således som man sover på vandet, lige indtil Bernard vækkede mig for at sige til mig:

"Dårligt vejr, herre, vi kan ikke komme nogen vegne nu til morgen."

Vinden er løjet af, men havet er for oprørt til, at vi tør begive os på vej mod Saint-Raphaël.

Jeg må altså tilbringe endnu en dag i Cannes.

Hen imod middag begynder vestenvinden atter at blæse op, men mindre stærkt end dagen forud, og jeg beslutter mig til at benytte mig af den for at bese eskadren i Juan-bugten.

Da *Bel-Ami* sejlede tværs over rheden, dansede den som en ged, og jeg måtte styre med den største forsigtighed for ikke med hver af bølgerne, der næsten kom på tværs af os, at få hele spande vand i ansigtet. Men snart kom jeg i læ af øerne og drejede ind i løbet under Sainte-Marguerites fæstning.

Den stejle mur går ned til klipperne, som piskes af bølgerne, og dens tinde rager ikke videre op over øens lidet høje kyst. Den ligner et hoved, der er trykket ned mellem to tykke skuldre.

Man kan ganske tydeligt se stedet, hvor Bazaine foretog sin nedstigning. Man behøver ingenlunde at være nogen øvet gymnastiker for at lade sig glide ned over disse venligt imødekommende klipper.

En mand, der påstod, at han vidste besked, og også kunne vide det, fortalte mig til de mindste enkeltheder om denne undvigelse.

Bazaine nød temmelig mange indrømmelser og modtog dagligt besøg af sin kone og sine børn. Fru Bazaine, der af naturen var meget energisk, erklærede imidlertid en dag sin mand, at hvis han ikke gjorde forsøg på at undvige, ville hun tage sine børn og drage langt bort. Og hun udviklede sin plan for ham. Farerne ved flugten og tvivlen om dens heldige udfald gjorde ham betænkelig, men da han så, at hans kone var fast bestemt på at udføre sin trussel, samtykkede han.

Hver dag tog hun med ind i fæstningen legetøj til børnene, alle mulige små apparater til stuegymnastik. Ved hjælp af dette legetøj blev rebstigen, der skulle tjene til undvigelsen, fabrikeret. Den blev lavet meget langsomt for ikke at vække mistanke og af en venligsindet hånd omhyggeligt skjult i en krog af fængselsgården.

Da rebstigen var færdig, blev dagen for undvigelsen fastsat. Man valgte en søndag, fordi opsynet tilsyneladende den dag var mindre strengt.

Og fru Bazaine lod, som om hun skulle rejse bort i nogen tid.

Marskallen spadserede i almindelighed lige til klokken otte om aftenen i fængselsgården sammen med direktøren, en elskværdig mand, hvis selskab han satte megen pris på. Derpå vendte han tilbage til sine værelser, medens overslutteren i sin overordnedes nærværelse låsede og skød slåen for.

Om aftenen på undvigelsesdagen foregav Bazaine, at han var upasselig og ønskede at trække sig tidligere tilbage. Han gik også ind i sine værelser, men så snart direktøren havde fjernet sig for at give slutteren ordre til straks at låse fangen inde, sneg marskallen sig skyndsomst ud og skjulte sig i fængselsgården.

Der blev låset for det tomme fængsel, og hver gik til sit.

Ved ellevetiden listede Bazaine sig ud fra sit skjul med rebstigen under armen. Han gjorde den fast og steg ned over klipperne.

Ved daggry løsnede en medvider stigen og lod den falde ned ved foden af muren.

Hen imod klokken halv ni den påfølgende morgen undrede direktøren for Sainte-Marguerite sig over, at han endnu ikke havde set noget til Bazaine, der plejede at være meget tidligt på benene, og spurgte efter ham. Men Bazaines kammertjener nægtede at forstyrre sin herre.

Endelig klokken ni tiltvang direktøren sig adgang og fandt buret tomt.

Imens havde fru Bazaine for at bringe sine planer til udførelse på sin side opsøgt en mand, som hendes ægtefælle i

tidligere tid havde gjort en betydelig tjeneste. Det var et taknemmeligt hjerte, hun henvendte sig til, og hun fik en lige så hengiven som energisk forbundsfælle. De ordnede sammen alle enkelthederne. Hun begav sig derefter til Genua, hvor hun under et påtaget navn og under påskud af en udflugt til Neapel lejede en lille italiensk damper til en pris af tusinde francs om dagen og på den betingelse, at rejsen måtte vare mindst en uge, og at den kunne forlænges med en uge til for den samme daglige betaling.

Damperen begav sig på vej, men den var knapt kommet ud i rum sø, førend fru Bazaine lod, som om hun forandrede sin bestemmelse, og spurgte kaptajnen, om han havde noget imod at sejle til Cannes og hente hendes svigerinde. Kaptajnen samtykkede beredvilligt og søndag aften kastede han anker i Juan-bugten.

Fru Bazaine lod sig sætte i land og gav befaling til, at båden skulle blive liggende. Hendes trofaste forbundsfælle ventede på hende ved Croisette-promenaden med en anden båd, og de roede over det smalle farvand, der skiller den lille ø Sainte-Marguerite fra fastlandet. Hendes mand var allerede kommet ned mellem klipperne, hans klæder var sønderrevne, hans ansigt forslået og hans hænder blodige. Da havet var noget i oprør, måtte han kaste sig i vandet for at nå ud til båden, der ville være blevet knust imod kysten.

Da de var nået tilbage til det faste land, blev båden overladt til sig selv.

Derpå skyndte de sig til den første båd og lod sig ro ud til skibet, der lå med dampen oppe. Fru Bazaine fortalte kaptajnen, at hendes søster var blevet syg og derfor ikke havde

turdet tage med, og idet hun pegede på marskallen, tilføjede hun:

"Da jeg ikke har nogen tjener, fæstede jeg mig en med det samme, men den klodrian faldt på klipperne. Se bare, hvorledes han ser ud! Vil De ikke være så god at sende ham ned til matroserne og lade dem sørge for, at han bliver forbundet og får sine klæder rimpet sammen."

Bazaine overnattede forude.

Den næste dag ved solopgang var man kommet ud i rum sø. Fru Bazaine lod da, som om hun atter, skiftede mening, hun erklærede, at hun følte sig dårlig og lod sig sejle tilbage til Genua.

Men nyheden om undvigelsen havde allerede spredt sig blandt befolkningen, der havde fået færten af, hvorledes det hang sammen, og skrålende og hujende stimlede sammen uden for hotellets vinduer. Larmen blev snart så voldsom, at den forskrækkede vært lod de rejsende flygte ud ad en skjult sidedør.

Jeg gengiver denne beretning, således som jeg har hørt den, men jeg tager intet ansvar for den.

Vi nærmer os eskadren, hvis tunge panserskibe, der ligger på én linje, ligner krigstårne, opført midt ude i havet. *Colbert, La Dévastation, Admiral Duperré, le Courbet, l'Indomptable* og *Richelieu*, foruden to krydsere *L'Hirondelle* og *Le Milan* samt fire torpedobåde, der er i færd med at foretage manøvrer i bugten.

Jeg vil bese *Le Courbet,* som har ord for at være vor marines mest fuldkomne type.

Intet giver et så godt begreb om det menneskelige arbejde, om det vældige og omstændelige arbejde, der udføres af denne

lille larve med de opfindsomme hænder, som disse mægtige, flydende jernfæstninger, der bærer en hær af soldater, et arsenal af kæmpemæssige våben, og hvis masser er dannet af lutter tilpassede, sammenloddede, sammensmedede og sammensvejsede småstykker. Det er et arbejde, der fortæller om myrer og om kæmper, og som på samme tid blotter geniet, afmagten og hele det uhjælpelige barbari hos denne race, der på én gang er så virksom og så svag, og som slider sin kraft på at skabe redskaber til at tilintetgøre sig selv.

Var den menneskehed, der i fordums tider med sten byggede kniplingsfine katedraler og eventyragtige paladser til ly for fromme og barnlige drømme, ikke bedre end den nuværende, som ud i havet slynger stålbygninger, der er dødens templer?

I det øjeblik jeg forlader skibet for atter at gå ombord i min nøddeskal, hører jeg en geværsalve knalde løs inde på strandbredden. Det er Antibes-regimentet, der i sandet og mellem fyrretræerne holder skydningsøvelser. Røgen stiger op i hvide flokke, som ligner bomuldsskyer, der spredes og fordamper, og man ser soldaternes røde bukser ile langs med havet.

Marineofficererne bliver pludselig interesserede; de retter deres kikkerter ind mod land, og deres hjerter begynder at banke ved dette blændværk af krigen.

Når jeg blot tænker på dette ord: krigen, føler jeg mig lige så forvirret, som når man taler til mig om trolddom, inkvisition eller en anden fjerntliggende, afsluttet, hæslig, uhyggelig og naturstridig ting.

Når man taler om menneskeædere, trækker vi hovmodigt på smilebåndet i bevidstheden om vor overlegenhed overfor disse

vilde. Men hvem er de sande vilde, de, der kæmper for at spise de overvundne, eller de, der kæmper for at dræbe, ikke for andet end for at dræbe?

De små soldater, som løber der inde, er forudbestemte til døden ligesom de hjorde, en slagter driver henad vejen. Ude på en mark vil de falde med hovedet kløvet af et sabelhug eller brystet gennemboret af en kugle, og det er unge mennesker, som kunne arbejde, formere sig, gøre nytte. Deres fædre er gamle og fattige; deres mødre, som i tyve år har elsket og tilbedt dem, således som kun mødre tilbeder, vil først om et halvt eller måske et helt år få at vide, at deres søn, deres barn, deres store dreng, på hvis opdragelse de har ødslet så megen møje, så mange penge og så megen kærlighed, som en skabet hund er blevet kastet ned i et hul efter først at have fået maven revet op af en kanonkugle eller ved et kavaleri-indhug være blevet søndertrådt, knust og forvandlet til en blodig masse. Hvorfor har de dræbt hendes dreng, hendes smukke dreng, hendes eneste håb, hendes stolthed, hendes liv? Hun ved det ikke. Ja, hvorfor?

At føre krig! … at slås! … at kvæle … at massakrere mennesker! … I vor tidsalder, med vor civilisation, hvor vi tror, at den menneskelige ånd har nået en vid videnskabelig udstrækning og står på et højt filosofisk trin, har vi skoler, hvor man lærer at dræbe, at dræbe på lang afstand, til fuldkommenhed og mange mennesker på én gang, at dræbe stakkels, uskyldige mænd, som er familieforsørgere, og som intet har forbrudt.

Men det mest forbløffende er dog, at folket ikke rejser sig mod regeringen. Hvilken forskel er der så imellem monarkier

og republikker? Det mest forbløffende er, at ikke samfundet i sin helhed oprøres alene ved dette ord: Krig!

Ak, vi vil altid vedblive at leve under vægten af gamle og hæslige skikke, af forbryderiske fordomme og af de fra vore barbariske forfædre nedarvede blodtørstige anskuelser, for vi er dyr og vil blive ved med at være dyr, som lader sig beherske af deres instinkter, og som ikke kan forandres.

Hvis det var enhver anden end Victor Hugo, der havde udslynget følgende råb om befrielse og sandhed, ville han så ikke være blevet overdænget med hån?

– "I vore dage kaldes den rå kraft voldsomhed og begynder at finde sine dommere; krigen bliver sat på anklagebænken. Anklagen er rejst af menneskeslægten, og det er civilisationen, der leder processens gang og affatter anklageakten mod de forbryderiske erobrere og anførere. Og det vil føre til, at folket vil komme til at forstå, at en misgernings forstørrelse ikke kan blive dens formindskelse, at såfremt det er en forbrydelse at dræbe, kan det ikke være en formildende omstændighed at dræbe mange, at såfremt det er en skam at stjæle, kan det aldrig blive nogen hæder at erobre.

Ja, lad os råbe disse sandheder ud over hele verden, lad os vanære krigen!" –

Ak, det er kun en digters unyttige vrede og harme. Krigen er mere æret end nogensinde før.

En dygtig kunstner på dette område, en genial slagter, hr. v. Moltke, svarede en dag nogle fredssags-udsendinge med disse mærkelige ord:

– "Krigen er en hellig og guddommelig institution. Den er en af verdens mest ophøjede love; den vedligeholder hos

menneskene alle store og ædle følelser: uegennytte, dyd, mod og æresfølelse, og hindrer dem i at synke ned i den hæsligste materialisme."

Altså: at samles i flokke på fire hundrede tusinde mand, at marchere dag og nat uden hvile, uden at tænke på noget, uden at studere noget, uden at læse noget, uden at få noget at vide, uden at være nyttig for nogen som helst, at rådne op af snavs, at overnatte i skarn, at leve som dyr i en vedvarende sløvhed, at plyndre byer, at afbrænde landsbyer og ruinere i tusindvis af familier for derefter at støde sammen med en anden masse sammenhobet menneskekød, kaste sig over den, lave søer af blod, marker af pulveriserede menneskekroppe, blandede med den sølede og blodfarvede jord, dynger af lig og selv at få sine arme eller ben revet af, sin hjerne smadret uden gavn for nogen og ende med at krepere bag et gærde, medens éns gamle forældre, éns hustru og éns børn dør af sult – det er det, man kalder ikke at synke ned i den hæsligste materialisme!

Krigens mænd er verdens svøbe. Vi kæmper imod naturen, imod uvidenheden, imod hindringer af alle slags for at gøre vort elendige liv mindre hårdt. Mennesker, velgørere, lærde slider sig op med at arbejde og søge efter alt, hvad der kan hjælpe, lindre og lette deres brødre.

Utrættelige er de i deres nyttige arbejde, de sammenhober opdagelser, forstørrer den menneskelige ånd, udvider videnskabens områder, bringer hver dag en indsats af ny viden, skænker hver dag deres fædreland forøget velvære, velstand og styrke.

Så kommer krigen. På et halvt år har generalerne tilintetgjort tyve års anstrengelser, tålmodighed og geni.

Det er det, man kalder ikke at synke ned i den hæsligste materialisme!

Vi har set den, krigen. Vi har set mennesker atter blive til dyr og i tøjlesløst vanvid dræbe af rædsel, af trods eller blot for at more sig eller vise sig. Der eksisterer ikke længere nogen ret, loven er død, ethvert retfærdighedsinstinkt udslukt. Vi har set uskyldige, som er fundet på landevejen og som er blevet mistænkelige, fordi de var bange, blive skudt ned. Vi har set hunde, som var lænket til deres herres dør, blive dræbt blot for at prøve nogle nye revolvere, vi har set køer, som lå på en mark, blive brugt til skydeskive uden nogen som helst grund, blot for at have den fornøjelse at affyre nogle geværskud, for at få noget at le ad.

Det er det, man kalder ikke at synke ned i den hæsligste materialisme.

At trænge ind i et land, at skære halsen over på manden, der forsvarer sit hjem, fordi han er i bluse og ikke har en kepi på hovedet, at brænde husene af over hovedet på fattige stakler, der ikke længere har et stykke brød at putte i munden, at sønderslå deres møbler, at bestjæle andre fattige, at drikke den vin, man finder i andres kældre, at skænde kvinder, man træffer på gaden, at bortødsle millioner af francs til krudt og at lade pest og elendighed blive tilbage efter sig – det er det, man kalder ikke at synke ned i den hæsligste materialisme!

Hvad har de da gjort for at bevise deres intelligens, disse krigens mænd? Intet. Hvad har de opfundet? Intet. Kanoner og geværer. Det er det hele.

Har opfinderen af hjulbøren ved det simple og praktiske påfund at anbringe et hjul mellem to stænger ikke gjort meget

mere for menneskeheden end opfinderen af de moderne fæstningsværker?

Hvad er der nu tilbage af det gamle Grækenland?

Bøger og marmorværker. Er det stort, fordi det har sejret, eller fordi det har frembragt noget?

Er det persernes indtrængen, som har hindret det fra at synke ned i den hæsligste materialisme?

Er det barbarernes indtrængen, som frelste og genfødte Rom?

Har Napoleon den Første fortsat den store åndelige bevægelse, som skyldte filosofferne fra slutningen af det foregående århundrede sin begyndelse?

Men når regeringerne således tiltager sig retten over folkenes liv og død, er der så noget forbavsende i, at folkene undertiden tager sig retten over regeringernes liv og død?

De forsvarer sig. De har ret. Ingen har nogen ubetinget berettigelse til at herske over andre. Man kan kun gøre det, når man vil deres vel, man styrer. Enhver, der regerer, har lige så stor en forpligtelse til at undgå krigen som en søkaptajn til at undgå skibbrud.

Hvis en kaptajn sejler sit skib i sænk, bliver han dømt, hvis han da findes skyldig i nogen forsømmelighed eller uduelighed.

Hvorfor bliver ikke også regeringerne efter hver krigserklæring stillet for en ret? Hvis folkene forstod dette, hvis de en skøn dag selv holdt rettergang over de blodtørstige magthavere, hvis de nægtede at lade sig slagte uden grund, hvis de benyttede sig af deres våben mod dem, som havde givet dem dem, ville krigen være død.

… Men den dag kommer ikke.

Agay, den 8. april

"Smukt vejr, herre!"

Jeg står op og går op på dækket. Klokken er tre om morgenen. Havet er glat som et spejl, den uendelige himmel ligner en uhyre skyhvælving, oversået med ildkorn. En let brise kommer inde fra land.

Kaffen er varm, vi drikker den og uden at spilde et minut, tager vi afsted for at benytte os af den gunstige vind.

Nu glider vi hen over vandet, ud mod det åbne hav. Kysten forsvinder, vi ser ikke længere andet end mørke omkring os. Det er en forunderlig, betagende og forvirrende fornemmelse således at sejle ud i den tomme nat, ud i stilheden, hen over vandet, fjernt fra alt. Det er, som om man sejlede ud af verden, som om der ikke mere fandtes nogen kyst, som om det aldrig mere ville blive dag. Nedenfor mine fødder oplyser en lille lanterne kompasset, der viser mig vejen. Vi må mindst tre tusinde mil ud i rum sø for, ligegyldigt hvilken vind det bliver, i sikkerhed at slippe uden om Kap Roux og Drammont. Jeg har for at undgå ethvert uheld, ladet lanternerne hejse, rødt bagbord og grønt styrbord, og jeg nyder som en rus denne stumme, stadige og rolige flugt.

Pludselig lyder et råb foran os. Jeg skælver, for stemmen er ganske nær, men jeg ser intet, intet uden denne mur af mørke, som jeg styrer lige ind i, og som lukker sig igen bag ved mig.

Raymond, der står i forstavnen og holder udkig, siger:

"Det er en fiskerbåd, som går øst på. Herren kan være ganske rolig, vi går agter om den."

Og pludselig dukker ganske nær, skrækindjagende og ubestemmelig, et spøgelse frem, den store glidende skygge af et højt sejl, der lige viser sig nogle sekunder og næsten straks efter forsvinder. Intet er mere ejendommeligt, mere fantastisk, mere betagende end et sådant møde om natten, ude på havet. Fiskerne og sandgraverne fører næsten aldrig lanterner, man ser dem derfor kun i det øjeblik, man lige strejfer dem, og éns hjerte snører sig uvilkårligt sammen, som om man havde mødt noget overnaturligt.

I nogen afstand hører jeg et fugleskrig. Fuglen kommer nærmere, farer forbi og fjerner sig. Hvorfor kan jeg ikke flyve frit omkring som den?

Endelig begynder det langsomt og mildt at gry. Ikke en sky ses i morgenrøden, og dagen, der følger efter, er en rigtig sommerdag.

Raymond forsikrer, at vi får østenvind, Bernard holder derimod stadig på, at det bliver vestenvind og råder mig til at dreje af og styre lige mod Drammont, der knejser i det fjerne. Jeg følger straks hans råd, og langsomt drevet frem af den døende brise nærmer vi os Esterel. Den lange røde kyst går lige ned i det blå vand, som det får til at synes violet. Det er en besynderlig kyst, oversået med klipper, men skøn med sine spidser og talløse indskæringer, sine lunefulde og kokette klipper og sine beundrede bjerges tusinde fantastiske indfald. På dens sider stiger fyrreskoven lige op til granittinderne, der ligner slotte, byer, hære af stene, som forfølger hinanden. Og havet ved dens fod er så klart og gennemsigtigt, at man tydeligt kan se, hvor der er havplanter og hvor der er sandbund.

Det er sandt, at der er visse dage, hvor jeg til den grad føler rædsel ved hele tilværelsen, at jeg ønsker mig døden. Jeg føler som en højspændt lidelse landskabernes, menneskenes og tankernes uforanderlige ensformighed. Universets middelmådighed forundrer mig og oprører mig, alle tings smålighed fylder mig med lede og menneskeslægtens ynkelighed virker tilintetgørende på mig.

På visse andre dage nyder jeg derimod på en fuldkommen dyrisk måde. Medens min urolige, forpinte og af arbejde overanspændte ånd svinger sig mod forhåbninger, der ikke hører vor race til, for derefter at falde tilbage i foragt for alt, hvis intethed jeg har konstateret, bader mit dyriske legeme sig i alle livets beruselser. Jeg elsker himlen som en fugl, skovene som en omstrejfende ulv, klipperne som en gemse, det dybe græs, fordi jeg kan rulle mig i det og løbe i det som en hest, og det klare vand, fordi jeg kan svømme i det som en fisk. Jeg føler noget af alle slags dyrs, af alle instinkters, af alle de lavere stående skabningers tågede længsler sitre i mig. Jeg elsker jorden, således som de elsker den og ikke som menneskene elsker den, jeg elsker den uden at beundre den, uden at omdigte den, uden at hidse mig op til begejstring over den. Jeg elsker med en inderlig, foragtelig og hellig, dyrisk kærlighed alt, hvad der lever, alt, hvad der vokser, alt, hvad jeg ser, for alt dette rører ikke min ånd, men forvirrer mit hjerte og mine øjne, alt: dagene, nætterne, floderne, havene, blæsten, skovene, morgendæmringen og kvindernes blikke og legemer.

Vandets kærtegn på strandbreddens sand eller klippernes granit sætter mig i en blid og rørt stemning, og den glæde, der gennemstrømmer mig, når jeg føler mig drevet af sted af

vinden og båret af bølgerne, kommer af, at jeg overgiver mig til verdens voldsomme naturkræfter, at jeg vender tilbage til den primitive tilværelse.

Når det som i dag er smukt vejr, har jeg i årerne det samme blod som de gamle omflakkende og lystne fauner, jeg er ikke længere menneskenes broder, men broder til alle væsener og alle ting!

Solen hæver sig over horisonten. Blæsten løjer af ligesom i forgårs, og det bliver lige så lidt den af Bernard forudsete vestenvind som den af Raymond bebudede østenvind.

Lige indtil klokken ti ligger vi ubevægelige som et vrag, så sætter et lille vindpust ude fra det åbne hav os atter i bevægelse, løjer atter af, blæser op på ny og synes at spotte os og at drille sejlet ved bestandig at love en brise, der ikke kommer. Det er næsten ingenting, et åndepust fra en mund, et lufttræk fra en vifte, men det er alligevel tilstrækkeligt til, at vi ikke bliver liggende på stedet. Marsvinene, disse havets klovner, leger omkring os; med et lynsnart sæt, som om de ville til at flyve, skyder de op over vandet, farer gennem luften hurtigere end et lyn og dykker atter ned for længere borte at springe op igen.

Da vi hen imod klokken et befandt os ud for Agay, stilnede vinden helt af, og jeg forstod, at jeg ville komme til at overnatte ude i rum sø, hvis jeg ikke lod jollen gøre klar til at hale yachten ind i ly af bugten.

Jeg lod altså de to mænd gå ned i jollen, og da de var kommet på en afstand af tredive meter, begyndte de at slæbe mig. En glødende sol skinnede ned over vandet og brændte på dækket.

De to matroser roede meget langsomt og regelmæssigt som et par slidte maskinhjul, der knapt formår at dreje rundt, men

alligevel uden standsning fortsætter sit mekaniske arbejde.

Agays red danner et smukt bassin, hvor der er godt læ. Det er på den ene side lukket af røde og stejle klipper, over hvilke fyrtårnet rager op, og som ud mod det åbne hav fortsætter den gyldne ø, som den kaldes på grund af sin farve. På den anden side er en række lave klipper og en lille pynt, der lige når op over vandet og bærer et lille fyrtårn, hvis lys om natten angiver indsejlingen.

Helt inderst inde ligger et herberg, der huser officererne fra de fartøjer, som i stormvejr har søgt tilflugt der, og om sommeren tillige en del fiskere, en banegård, hvor der kun standser to tog om dagen, og hvor der aldrig stiger nogen ud, og en smuk flod, der løber ind mellem Esterel-bjergene til en dal, som hedder Malinfermet og ligesom en afrikansk kløft er fuld af nerier.

Ikke en eneste vej fører fra det indre ud til denne henrivende bugt. Kun en sti går forbi porfyrbruddene ved Drammont til Saint-Raphaël, men ingen vogn kan køre på den. Vi er altså midt imellem bjergene.

Jeg besluttede, indtil det blev mørkt, at spadsere omkring på de med cistusroser og mastikstræer kantede veje. Den voldsomme krydrede duft fra disse vilde planter fyldte luften og blandede sig med den stærke harpiksånde fra den uhyre skov, der syntes at puste af varme.

Efter en times gang var jeg midt inde i en fyrreskov, en spredt skov på en jævn bjergskråning. Den purpurfarvede granit, denne jordens knokkelbygning, så ud, som om den var svedet rød af solen. Jeg gik langsomt, lykkelig som firbenene, når de smutter over de brændende hede stene, da jeg pludselig helt

oppe på bakken fik øje på et elskende par, der, berusede af deres drøm, kom imod mig uden at se mig.

Det var smukt, det var bedårende at se disse to væsener, der med sammenslyngede arme og ubevidste skridt kom gående over de vekslende solbeskinnede og skyggemørke striber, som brød den skrånende bakke.

Hun gjorde et elegant indtryk i sin beskedne grå rejsekjole og med en dristig og koket filthat. Ham lagde jeg ikke videre mærke til. Jeg så kun, at han måtte høre til det gode selskab. Jeg havde sat mig bag en fyrrestamme for at se dem gå forbi. De opdagede mig slet ikke, men blev ved at vandre med hinanden om livet og uden at sige et ord, så højt elskede de hinanden.

Da jeg ikke længere kunne se dem, fik jeg en følelse af, at mit hjerte pludselig var blevet opfyldt af sørgmodighed. En lykke, som jeg ikke kendte, og som jeg havde en anelse om måtte være det bedste af alt, havde strejfet mig. Jeg var på én gang blevet alt for træt til at fortsætte min spadseretur, og jeg vendte tilbage til Agay-bugten.

Lige til aften lå jeg og drev i græsset ved siden af floden. Da klokken var blevet henad syv, gik jeg hen til herberget for at spise til middag.

Mine matroser havde sagt værten besked, og han ventede mig. Der var dækket til mig i en lav, kalket sal ved siden af et andet bord, hvor de to elskende fra før allerede sad lige over for hinanden og spiste, medens de stirrede hinanden dybt i øjnene.

Jeg skammede mig over at forstyrre dem, som om jeg begik noget stygt og upassende.

De så et øjeblik undersøgende på mig, så gav de sig atter til at tale sammen.

Værten, som kendte mig fra tidligere tid, tog en stol og satte sig hen ved siden af mig. Han snakkede om vildsvin og kaniner, om det gode vejr, om mistralen, og om en italiensk kaptajn, som forleden havde overnattet hos ham; derpå gav han sig for at smigre mig til at rose min yacht, hvis sorte skrog og høje mast, der på toppen bar min røde og hvide standart, jeg kunne skimte gennem vinduet.

Parret ved siden af havde hurtigt spist færdig, de rejste sig og gik ud. Jeg blev længe siddende og så op på det spinkle månesegl, der pudrede den lille red med sit hvide lys. Endelig fik jeg øje på jollen, der kom ind mod land og på sin vej gennemskar det ubevægelige, blege skær over vandet.

Da jeg gik ud for at gå ombord, så jeg atter de to elskende, der stod på strandbredden og stirrede ud mod havet.

Og medens årernes rappe tag fjernede mig fra kysten, så jeg stadig deres omrids inde på strandbredden, to skygger, der hævede sig side om side. De fyldte bugten, natten, himlen; den kærlighed, der udstrålede fra dem, spredte sig over hele horisonten og gjorde dem store og symbolske.

Da jeg var nået ud til yachten, blev jeg længe siddende på dækket i en underlig sørgmodig stemning. Uden at vide hvorfor, følte jeg mig opfyldt af længsel, og jeg kunne slet ikke bestemme mig til at gå ned i min kahyt; det var, som om jeg så længe som muligt ville indånde lidt af den elskov, der mættede luften omkring dem.

Pludselig kom der lys i et af herbergets vinduer og mod den lyse baggrund så jeg atter deres omrids tegne sig for mig. Da overvældedes jeg af min ensomhed, og i forårsnattens lune stilhed, hvor bølgerne skvulpede let mod stranden og den fine

halvmåne spejlede sig i havet, følte jeg i mit hjerte en sådan længsel efter elskov, at jeg var lige ved at skrige af fortvivlelse.

Men på én gang skammede jeg mig over denne svaghed; jeg ville ikke over for mig selv indrømme, at jeg var et menneske som alle andre, og derfor beskyldte jeg månen for at have forvirret mit sind.

Jeg har næsten altid troet, at månen har en hemmelighedsfuld indflydelse på menneskenes hjerner.

Den får digterne til at sværme, gør dem sublime eller latterlige og har på et par forelskedes følelser den samme indvirkning som en ruhmkorffer på de elektriske strømme. Det menneske, der i solskin elsker normalt, tilbeder i måneskin fanatisk.

En ung og henrivende kvinde påstod en gang – jeg husker ikke længere i hvilken anledning – overfor mig, at der var noget, hun kaldte et måneslag, og som var tusinde gange farligere end et solstik. "Man kan få det," sagde hun, "når man en smuk nat spadserer ude, og man kommer sig aldrig efter det. Man bliver vanvittig, det vil sige, man bliver ikke vanvittig på den måde, at man må spærres inde, det er et slags mildt og vedvarende vanvid; man tænker ikke længere om noget som helst det samme som andre mennesker."

Jeg er vis på, at jeg i aften må have fået et sådant måneslag, for jeg har en følelse af, at min hjerne er uklar og forvirret, og den lille halvmåne, der glider ned mod havet, gør mig bevæget og fortvivlet.

Hvad er dog så bedårende ved denne måne, dette gamle afdøde himmellegeme, der slæber sit gule ansigt og sit triste

spøgelsesagtige lys rundt på himlen, siden den således kan betage os, os, der dog er fyldt med levende tanker?

Elsker vi den, fordi den er død? Elsker vi den, fordi digterne, som vi skylder den evige illusion, som vi i dette liv hyller os i, har forvirret vore øjne ved alle de billeder, de har opdaget i dens stråler, har lært os på tusinde forskellige måder, med overspændt følsomhed at fortolke den ensformige og blide effekt, den bærer jorden rundt?

Når den står op bag ved træerne, når den gyder sit skælvende lys ud over en rindende flod, når dens stråler falder gennem grenene ned på alléernes grus, når den ensom svæver på den mørke og øde himmel, når den langsomt glider ned mod havet, på hvis bølgende og krusede overflade den lægger en stribe af klarhed, føler vi så ikke alle de bedårende vers, den har inspireret de store drømmere til, strømme ind på os?

Og dog er alle menneskenes skønne digte ikke tilstrækkelige til at fylde vort hjerte med den sentimentale sørgmodighed, som dette stakkels himmellegeme formår at indgyde os.

Vi har ondt af månen, uden at ville det, uden at vide hvorfor, uden at vide hvad, og det er grunden til, at vi elsker den.

Den ømhed, vi skænker den, er blandet med medlidenhed. Vi beklager den, som vi beklager en gammel pige, for vi har til trods for digterne en ubestemt fornemmelse af, at månen ikke har levet og er død, men at den endnu har sin uskyld i behold.

Planeterne trænger ligesom kvinderne til en ægtefælle, og er den stakkels måne, som solen har forsmået, ikke simpelthen blevet gammel jomfru, som vi siger hernede på jorden?

Det er derfor, at den med sit blide lys fylder os med håb, der aldrig kan blive til virkelighed, og længsler, som aldrig kan

tilfredsstilles. Alt, hvad vi her på jorden ubevidst og forgæves sukker efter, stiger som afmægtige og hemmelighedsfulde safter under månens blege stråler op i vort hjerte. Når vi fæster vore blikke på den, sitrer vi af umulige drømme og tørster efter en uopnåelig elskov.

Det smalle, gyldne månesegl dyppede nu sin ene spids i vandet og blidt og langsomt gled den længere og længere ned, indtil også den anden spids, der var så fin, at jeg ikke så den forsvinde, var opslugt.

Så rettede jeg mit blik ind mod herberget. Det oplyste vindue var blevet lukket. En dump fortvivlelse lagde sig knugende over mig, og jeg gik ned i min kahyt.

Den 10. april

Jeg var næppe kommet i seng, førend jeg følte, at jeg ikke kunne sove, og jeg blev liggende på ryggen med lukkede øjne, vågne tanker og dirrende nerver. Ingen bevægelse, ingen fjerne eller nære lyde, kun de to matrosers åndedræt, som jeg kunne høre gennem den tynde bræddevæg.

Pludselig var der noget, der knagede. Hvad? Jeg ved det ikke, en trisse i masterne formodentlig, men det sagte, klagende og smertelige i denne lyd fik hele mit legeme til at skælve. Jeg lyttede, intet, en uendelig stilhed, der rakte fra jorden og lige op til stjernerne, intet, ikke et vindpust, ikke en skælven på vandet, ikke en sitren i yachten, intet, indtil pludselig den uforklarlige og spæde klagen begyndte forfra. Jeg havde en fornemmelse, da jeg hørte den, som om en skåret klinge savede i mit hjerte. Hvor visse lyde, visse toner, visse stemmer i et sekund kan få alt, hvad éns sjæl kan rumme af smerte, rådløshed og angst, til at vælde frem! Jeg lyttede endnu mere spændt, og igen hørte jeg denne lyd, der syntes at udgå fra mig selv, at være fravristet mine nerver, eller rettere, at genlyde i mig som en gennemtrængende, intensiv og trøstesløs kalden! Ja, det var en grusom stemme, en kendt og ventet stemme, der drev mig til fortvivlelse. Denne svage og besynderlige lyd såede rædsel og vanvid ud over mig, for den ejede magten til at vække den forfærdelige angst, som slumrer på bunden af enhver levendes hjerte. Hvad var det? Det var den stemme, som uden ophør råber i vor sjæl, og som vedvarende, dunkelt og smertelig pinefuldt, ukendt, forfølgende, uforglemmelig og ubarmhjertig

bebrejder os både alt, hvad vi har gjort, og alt, hvad vi ikke har gjort. Det er ethvert ubestemmeligt samvittighedsnag, ethvert uhjælpeligt savn, enhver svunden dag, enhver kvinde, som man har mødt, og som måske kunne have elsket én, alle forbigangne ting, alle bortflygtede glæder og alle døde forhåbninger, som toner gennem denne stemme. Alt, hvad der glider forbi os, skuffer os, flygter for os, alt det, som forsvinder, alt det, vi ikke har nået og aldrig vil kunne nå, gemmes i denne lille tynde stemme, der udråber livets forfejlethed, vore bestræbelsers forfængelighed, vor ånds afmagt og vort køds skrøbelighed.

I denne korte knagen, der uafladelig begyndte forfra efter den dybe nats øde stilhed, fortalte den mig om alt, hvad jeg kunne have elsket, alt, hvad jeg halvt ubevidst havde ønsket, længtes efter og drømt om, alt, hvad jeg gerne ville have set, forstået, vidst, prøvet, alt, hvad min stakkels svage og umættelige ånd havde strejfet med et forgæves håb, alt det, som den havde forsøgt at svinge sig op imod uden at kunne sprænge den lænke af uvidenhed, der holdt den nede.

Ak, jeg har begæret alt uden at nyde noget. Jeg burde have haft en hel races levedygtighed, al den intelligens, der er smuldret ud over alle levende skabninger, alle kræfter og tusinde tilværelser i reserve, for jeg har i mig alt begær og al nysgerrighed, og jeg er indskrænket til at se alt uden at kunne gribe noget.

Hvorfor skal jeg føle denne lidelse ved at leve, når det for størstedelen af menneskene kun er en tilfredsstillelse? Hvorfor skal jeg pines af denne ukendte kval, der gnaver på mig? Hvorfor skal jeg ikke som andre kende virkelige glæder, længsler og nydelser?

Det må være, fordi jeg ejer dette andet syn, som på samme tid er en forfatters styrke og hans elendighed. Jeg skriver, fordi jeg forstår, og alt får mig til at lide, fordi jeg kender det alt for godt, og især fordi jeg uden at kunne nyde det, ser det igen inde i mig selv, afspejlet i mine tanker.

Man skulle ikke misunde os, men beklage os, for det er derved, at den, der skriver, er forskellig fra sine lige.

Ingen umiddelbar følelse eksisterer længere hos ham. Alt, hvad han ser, hans glæder, fornøjelser, lidelser og fortvivlelse bliver øjeblikkelig genstand for hans iagttagelser. Uvilkårligt, trods alt og uden noget bestemt mål giver han sig til at analysere hjerter, ansigter, bevægelser og betoninger. Så snart han ser noget, hvad det end er, må han søge efter et "Hvorfor?". Ikke et udbrud, ikke et skrig, ikke et kys kommer lige fra hans hjerte, han kender ikke til en eneste af de øjeblikkelige handlinger, man begår, fordi man ikke kan lade være, uden at vide hvorfor, uden at tænke derover, uden at forstå dem og uden bagefter at gøre sig regnskab for dem.

Hvis han lider, opnoterer han sin lidelse og gemmer den i sin erindring. Når han kommer tilbage fra kirkegården, hvor han har efterladt den, som var ham den kæreste på jorden, siger han til sig selv: "Det var dog en ejendommelig følelse, ligesom en rus af smerte, osv." Og derefter drager han frem i sin hukommelse alle enkelthederne, hans sidemænds holdning, deres falske sorg, falske bevægelser og falske ansigter og tusinde små kunstneriske iagttagelser, en gammel kone, som holdt et barn ved hånden og gjorde korsets tegn, en lysstråle, der glimtede i et vindue, en hund, som fo'r gennem ligtoget, den virkning, ligvognen gjorde under kirkegårdens høje cypresser, udtrykket i

ligbærernes ansigt og muskelanspændelsen hos de fire mænd, der firede kisten ned i graven – kort sagt tusinde ting, som en almindelig skikkelig mand, der sørgede af hele sin sjæl, hele sit hjerte og alle sine kræfter, aldrig ville have lagt mærke til.

Uden at ville det, har han set alt, husket alt, opnoteret alt, fordi han frem for alt er skribent, og fordi hans hjerne er indrettet på den måde, at tilbageslaget hos ham er meget kraftigere, meget naturligere, om man så må sige, end den første rystelse, ekkoet langt klangfuldere end den oprindelige tone.

Det er, som om han havde to sjæle, af hvilke den ene opnoterer, forklarer og kommenterer enhver stemning, som bevæger den anden, den naturlige sjæl, der er indrettet som alle andre menneskers. Han er fordømt til at se sig selv føle, handle, elske, tænke, lide, til aldrig at lide, tænke, elske og føle som alle andre, ærligt, ligefremt og oprigtigt uden efter hver glæde og hver hulken at trævle sig selv op.

Når han taler, lyder hans ord ofte som bagtalelse, fordi hans tanker er skarpsynede, og han blotter alle de skjulte fjedre i andres følelser og handlinger.

Når han skriver, kan han ikke afholde sig fra at lægge ind i sine bøger alt, hvad han har set, alt, hvad han har forstået, alt, hvad han ved, og det uden at gøre nogen undtagelse hverken for sine slægtninge eller sine venner; med grusom upartiskhed skildrer han, hvad der rører sig inderst inde i hjertet hos dem, han elsker eller har elsket, og han overdriver endog for at forøge virkningen, ene og alene optaget af sit værk og uden på nogen måde at tænke på sine egne følelser.

Og hvis han elsker, hvis han elsker en kvinde, dissekerer han hende som et lig på et hospital. Alt, hvad hun gør, alt, hvad hun siger, bliver øjeblikkelig vejet på den iagttagelsernes fint afstemte vægt, som han altid bærer i sig, og rangeret efter dets nøjagtige værd. Når hun i et uvilkårligt udbrud kaster sig om hans hals, værdsætter han denne bevægelse i forhold til, hvorvidt den kommer i det rette øjeblik, er berettiget eller har tilstrækkelig dramatisk kraft, og hvis han føler, at den er falsk eller uskøn, fordømmer han den i tavshed.

Han er på én gang skuespiller og tilskuer, både når det gælder ham selv og andre, han er aldrig, således som andre skikkelige folk, der lever livet ukunstlet, skuespiller alene. Alt omkring ham bliver af glas, hjerter, handlinger og hemmelige bevæggrunde, han lider af en mærkelig sygdom, en slags fordobling af hjernen, der gør ham til et uhyggeligt, dirrende og opskruet væsen, der er indviklet og trættende for ham selv.

Hans udprægede, sygelige følsomhed giver ham en fornemmelse af, at huden er flået af ham, og at hvert eneste indtryk bliver til en smerte.

Jeg mindes mange mørke dage, hvor mit hjerte blev så sønderflænget af et flygtigt indtryk, at mindet om det er blevet siddende i mig som et blødende sår.

En morgen så jeg i Avenue de l'Opéra, midt imellem den glade, støjende mængde, som lod sig beruse af majsolen, et ubeskriveligt væsen, en gammel, fuldstændig kroget kone; hun var klædt i pjalter, der en gang havde været en kjole, og på hovedet havde hun en sort stråhat, fra hvilken al pynten, bånd og blomster, for umindelige tider siden var forsvundet. Hun slæbte benene så besværligt efter sig, at jeg i mit hjerte lige så

meget som hun selv, mere end hun selv, følte den smerte, som hvert skridt forvoldte hende. Hun støttede sig til to stokke og gik uden at se nogen, ligegyldig for alt, for støjen, menneskene, vognene og solen! Hvor skulle hun hen? Hvor var hendes hule? I et stykke papir, der hang ved enden af et sejlgarn, havde hun et eller andet. Hvad for noget? Brød? Ja, rimeligvis. Ingen, ikke en eneste nabo havde formodentlig villet eller kunnet gå dette ærinde for hende, og derfor havde hun selv begivet sig ud på den skrækkelige rejse fra kvistkammeret og til bageren. Det måtte mindst tage hende to timer at komme frem og tilbage. Og hvilken smertefyldt vej! Hvilken langt forfærdeligere korsvej end den, Kristus måtte vandre!

Jeg så op mod de vældigt høje huses tag. Derop skulle hun. Hvornår ville hun være nået derop? Hvor mange gange måtte hun ikke undervejs pustende og stønnende hvile sig på den lille mørke og snoede trappe?

Alle vendte sig om for at se efter hende. "Stakkels kone!" blev der mumlet, og så gik folk videre. Hendes nederdel, hendes las af en nederdel slæbte efter hende på fortovet og syntes knapt at kunne hænge fast på hendes levning af en krop. Og dér indenfor var en tanke! En tanke? Nej, en rædselsfuld, uophørlig, pinefuld lidelse. Å, hvor er de ikke elendige, sådanne stakkels gamle uden håb, uden børn, uden penge, uden noget andet end døden foran sig! Tænker vi nogensinde på det? Tænker vi på de forsultne gamle oppe i kvistkamrene? Tænker vi på tårerne i de matte øjne, der en gang strålede, skiftede udtryk og var glade?

En anden gang, da det regnede, var jeg alene på jagt i Normandiet. Jeg gik hen over en mark, hvis fedtede og slimede pløjejord skred og gled under mine fødder. Fra tid til anden fløj

en overrasket agerhøne, som havde ligget gemt bag en jordknold, tungt op under bygen. Mit skud, der slukkedes af regnen, som sivede ned fra himlen, knaldede ikke højere end et piskesmæld, og det grå dyr styrtede til jorden med blod på sine fjer.

Jeg følte mig så sørgmodig stemt, at jeg godt kunne have givet mig til at græde, græde ligesom skyerne, der græd ud over verden og ud over mig. Mit hjerte var gennemsyret af sørgmodighed, og jeg overvældedes af en sådan træthed, at jeg knapt formåede at løfte mine ben, der tyngedes af jordklumperne under mine fødder. Jeg ville lige til at vende hjem, da jeg fik øje på en vogn, som kom kørende ad en tværvej midt over marken.

Den sorte og lave vogn, som beskyttedes af den runde kaleche og blev trukket af en brun hest, luntede langsomt afsted som et varsel om døden i dette uhyggelige vejr. Pludselig holdt den, lægens hoved dukkede frem fra kalechen, og han råbte:

"Hej!"

Jeg gik hen til ham, og han sagde til mig:

"Vil De hjælpe mig med en difteritispatient? Jeg er alene og må have nogen til at holde på hovedet, medens jeg fjerner de falske hinder i halsen."

"Ja, jeg kan godt tage med," svarede jeg og steg op i vognen til ham.

Han fortalte mig følgende:

Halsbetændelsen, den frygtelige halsbetændelse, som kvæler os usle menneskekryb, havde hjemsøgt Martinets gård, stakkels folk!

Faderen og sønnen var døde i begyndelsen af ugen, og nu var moderen og datteren også på det sidste.

En naboerske, der plejede dem, var pludselig blevet dårlig og var gået sin vej dagen før. Hun havde ladet døren stå åben efter sig, og de to syge havde i fire og tyve timer ligget ganske alene og forladte på deres halmmadrasser uden noget at drikke, rallende, gispende og kæmpende med døden!

Lægen kom lige fra dem. Han havde renset moderens hals og givet hende noget at drikke, men barnet, som var ude af sig selv af smerte og af angsten for at blive kvalt, havde boret sit hoved ned i halmen og ville ikke finde sig i, at han rørte ved hende.

Lægen, som var vant til at se al mulig elendighed, sluttede med sin sørgmodige og resignerede stemme:

"Hvad skal jeg gøre? Jeg kan dog ikke tilbringe hele dagen hos mine patienter! Men jeg må indrømme, at disse to har det slemt. At tænke sig, at de har ligget i fire og tyve timer uden at få noget at drikke! Vinden blæste regnen lige ind til dem, og hønsene havde søgt ly inde i kaminen."

Vi nåede gården. Han bandt sin hest til et æbletræ, der stod foran døren, og vi gik indenfor.

En fæl stank af sygdom og fugtighed, af feber og mug, af hospital og af kælder slog os i møde. Der var koldt, koldt som i en mose i dette lille grå og uhyggelige hus uden ild og uden liv. Uret var gået i stå. Regnen plaskede ned i den store kamin, hvis aske hønsene havde spredt ud over gulvet, og henne fra en mørk krog hørtes en hæslig, hæs og stønnende lyd. Det var barnets åndedrag.

Moderen, der lå på en slags stor trækasse, den almindelige form for en seng hos bønder, skjult under gamle tæpper og

gamle pjalter, syntes at være meget rolig.

Hun drejede hovedet en lille smule om imod os.

Lægen spurgte hende:

"Har De et lys?"

Med en svag, ligesom udslidt stemme svarede hun:

"Ja, der står i skabet."

Han tog lyset og trak mig med hen i krogen til den lille piges leje.

Hun lå og snappede efter vejret. Hun så frygtelig ud, hendes kinder var indfaldne, hendes øjne skinnede og hendes hår var sammenfiltret. I hendes nøgne og spændte hals dannede der sig ved hvert åndedrag nogle dybe hulninger. Hun lå på ryggen og knugede med hænderne om de laser, der dækkede hende, men så snart hun fik øje på os, drejede hun hovedet om på siden for at skjule ansigtet mod madrassen.

Jeg tog hende om skulderen, medens doktoren tvang hende til at spærre munden op og rev et stort stykke hvidligt hud, der forekom mig at være lige så tørt som læder, ud af hendes hals.

Hun trak straks vejret lettere og drak en lille smule. Moderen havde løftet sig op på albuen og lå og iagttog os.

"Er det gjort?" spurgte hun.

"Ja, nu er det besørget."

"Skal vi nu igen ligge ganske alene?"

Rædslen, en skrækkelig rædsel for denne ensomhed, denne forladthed, for mørket og for døden, som hun følte nærme sig, dirrede i hendes røst.

Jeg svarede:

"Nej, min gode kone, jeg skal blive her, indtil doktoren har sendt en sygeplejerske."

Og idet jeg vendte mig om imod lægen, fortsatte jeg:

"Send mo'r Mauduit herhen. Jeg skal nok betale hende."

"Det var storartet. Jeg skal sørge for, at hun kommer lige med det samme."

Han trykkede min hånd og gik, og jeg hørte hans vogns rullen dø bort på den fugtige vej.

Jeg var alene med de to døende.

Min hund Paf havde lagt sig foran den mørke kamin, og det indgav mig den tanke, at lidt ild ville gøre os alle godt. Jeg gik altså ud for at samle noget brænde og noget halm og snart kastede et flammende bål sit skær ud over værelset, helt ind i den mørke krog til barnet, som atter var begyndt at snappe efter vejret.

Jeg satte mig og strakte benene ud imod ilden.

Regnen piskede på ruderne og vinden ruskede i taget. Jeg lyttede til de to syges korte, hårde og pibende åndedræt og til min hunds snorken. Den havde rullet sig sammen foran det varmende bål og sukkede af og til i lydeligt velbehag.

Livet! Livet! Hvad er det for noget? De to stakler derhenne, som altid havde sovet på strå, spist groft brød, slidt som et par bæster og døjet al jordens usselhed, var i færd med at dø! Hvad havde de gjort? Faderen var død, sønnen var død. Og de gik dog for at være skikkelige folk, var agtede og afholdte, brave og hæderlige mennesker!

Jeg så på dampen, der steg op fra mine støvler, og på hunden, der sov, og jeg følte på én gang en legemlig og skamfuld glæde ved at sammenligne min skæbne med disse trælles.

Den lille pige gav sig til at ralle og pludselig blev denne hæse hiven mig uudholdelig, den sønderrev mig, som om spidsen af

en dolk ved hvert af hendes åndedrag trængte dybere ind i mit hjerte.

Jeg gik hen til hende:

"Vil du have noget at drikke?" spurgte jeg.

Hun nikkede svagt, og jeg hældte lidt vand ind i munden på hende, men hun kunne ikke synke det.

Moderen, som efterhånden var blevet roligere, vendte sig om for at se på barnet, og lige med ét blev jeg grebet af en uhyggelig angst, som jeg følte helt kold imod min hud som berøringen med et usynligt ur. Hvor var jeg? Jeg vidste det ikke længere! Drømte jeg? Hvad var det for et mareridt?

Var det sandt, at den slags ting kunne hænde, at man således kunne dø? Og jeg spejdede ind i hyttens mørke kroge, som om jeg, trykket ind i et eller andet dunkelt hjørne, ventede at se den skrækindjagende, hæslige og unævnelige skikkelse, som lurer på menneskenes liv, som dræber dem, udsuger dem, knuser dem og kvæler dem, som elsker at se rødt blod, øjne, der skinner af feber, rynker og falmede kinder, hvide hår og affældighed.

Ilden var lige ved at gå ud. Jeg lagde nyt brænde på og stillede mig med ryggen til den for at varmes, til den grad frøs jeg over lænderne.

Jeg for mit vedkommende håbede i det mindste på at komme til at dø i et hyggeligt værelse med læger omkring min seng og medicinflasker på bordet.

Og disse to havde i fire og tyve timer ligget alene i denne hytte, uden ild, rallende på deres strå! …

Pludselig hørte jeg hovslag og en vogns rullen. Sygeplejersken kom ind, rolig og tilfreds over at have fået

arbejde og uden i mindste måde at forbavses over denne elendighed.

Jeg gav hende nogle penge, for at hun kunne anskaffe, hvad der var fornødent, og flygtede som en forbryder ud i regnen, forfulgt af den rallende lyd fra de to struber. Jeg længtes efter min varme stue, hvor mine tjenestefolk ventede på mig med en vel tillavet middag.

Men jeg glemmer aldrig denne oplevelse så lidt som mange andre, der har fået mig til at hade jorden.

Hvor ofte ønsker jeg ikke, at jeg kunne lade være med at tænke, med at føle, at jeg som et dyr kunne leve i et godt og varmt land, i et gult land uden noget skarpt og brutalt grønt, i et af disse østens lande, hvor man sover ind uden sorg og vågner uden ængstelse, hvor man intet kender til bekymringer, hvor man elsker uden kvide, og hvor man knapt nok mærker, at man eksisterer.

Dér ville jeg bo i et stort, firkantet hus, der var som en blændende kasse i solen.

Fra taget ser man ud over havet, hvor skibene sejler forbi med de græske eller muselmanske sejl, der har form som spidse vinger. I murene findes næsten ingen åbning. En stor have, hvor luften er tung under palmernes dække, danner den midterste del af denne orientalske bolig. Et springvand springer under træerne, brydes og falder tilbage ned i det brede marmorbassin, hvis bund er bestrøet med guldsand. Hvert øjeblik tager jeg mig et bad i det, mellem to piber, to drømme, eller to kys.

Jeg ville have smukke sorte slaver, der, klædte i lette stoffer, barfodede ilede hen over de tyste tæpper.

Mine vægge skulle være bløde og svulmende som et kvindebryst og på mine divaner, som i hvert rum stod rundt langs væggene, skulle være puder af alle former, så at jeg kunne hvile mig i alle mulige stillinger.

Når jeg så var træt af denne salige hvile, træt af at nyde ubevægeligheden og mine evige drømme, træt af velværets stille fryd, ville jeg lade en hvid eller sort hest, spændstig som en gazelle, føre frem for døren.

Og på dens ryg ville jeg fare afsted og inddrikke luften, der hidser og beruser, luften, der hviner forbi i den rasende galop.

Og som en pil vil jeg fare hen over denne brogetfarvede jord, der beruser blikket og er fængende som en vin.

I den stille aftentime vil jeg som en vanvittig ride ud imod den vide horisont og den rosenfarvede, synkende sol. Alt derude bliver rosenrødt i tusmørket: de gennemstegte bjerge, sandet, arabernes klædninger, dromedarerne, hestene og teltene.

Den rosenrøde flamingo flyver fra moserne op mod den rosenrøde himmel. Og jeg vil udstøde vanvittige skrig, badet i denne verdensrummets rosenrøde uendelighed.

Jeg ser ikke på fortovene, hvor lyden af skridtene døves af vognenes rumlen ude på gaden, sortklædte mandfolk, der sidder på ubekvemme stole og drikker absint og taler om forretninger.

Jeg er fuldkommen uvidende om kursen på Børsen, om de politiske begivenheder, det sidste ministerskifte og alle de unyttige dumheder, vi øder vor korte og skuffende tilværelse på. Hvad skal man med alle disse bryderier, lidelser og kampe? Jeg vil hvile i læ for vinden i min lyse, pragtfulde bolig.

I diskrete, dæmpede værelser vil jeg gemme fire eller fem hustruer, som er kommet fra de fem verdensdele, og som bringer mig blomsten af den kvindelige skønhed, der har udfoldet sig i alle menneskehedens racer.

Denne drøm svævede endnu for mine lukkede øjne og dyssede mit sind til hvile, da jeg hørte mine mænd vågne, tænde lanternen og give sig i færd med et langvarigt og stilfærdigt arbejde.

Jeg råbte til dem:

"Hvad er det, I bestiller?"

Raymond svarede tøvende:

"Vi gør garnet i stand, for vi tænkte, at det måske kunne more herren at fiske, hvis det er godt vejr ved daggry."

Agay er ganske rigtig om sommeren et samlingssted for alle kystens lystfiskere. Man tager derhen med hele familien, overnatter i herberget eller i telte, spiser sin "bouillabaisse" ved stranden i skygge af fyrretræerne, hvis varme harpiks brister i solen.

Jeg spurgte:

"Hvad er klokken?"

"Den er tre."

Uden at rejse mig strakte jeg hånden ud og åbnede døren, der skiller min kahyt fra mandskabets køjerum.

De to mænd sad sammenkrøbne i det lave rum, som var fyldt med alle mulige forskellige genstande, og som lignede en røverhule, hvor der langs væggene hænger alle slags redskaber, save, økser, splidshorn, kurve og kasseroller; på gulvet mellem de to køjer, står en spand, en ovn og en lille tønde, hvis jernbånd skinner i skæret fra lanternen, der er hængt op mellem

ankerbeddinger. Mine matroser har travlt med at sætte lokkemad på de talløse fiskekroge, der hænger ned fra det lange garn.

"Hvad tid skal jeg stå op?" spørger jeg dem.

"Helst med det samme, herre."

En halv time senere går vi alle tre ned i jollen og ror bort fra *Bel-Ami* for at sætte vort garn ud ved foden af Drammont, lige ved den gyldne ø.

Efter at vi havde anbragt garnet, som havde en længde af to-tre hundrede meter på havbunden, stak vi tre liner ud, kastede anker ved hjælp af en snor, som var bundet til en sten, og begyndte at fiske.

Det var allerede helt lyst, og jeg så ganske tydeligt kysten ved Saint Raphael, tæt ved Argens' udløb, og de mørke Maurerbjerge, der fortsættes lige til Kap Camarat, langt borte, midt ude i havet på den anden side af Saint-Tropez-bugten.

Det er dette sted, jeg holder mest af på hele sydkysten. Jeg elsker det, som om jeg var født og vokset op dér, fordi det er vildt og broget og endnu ikke er blevet forpestet af parisere, englændere, amerikanere, rigmænd og eventyrere.

Pludselig sitrede linen, som jeg holdt i hånden. Jeg skælvede, den rørte sig ikke, men lidt efter mærkede jeg på ny et ryk i snøren, der var rullet om min finger, derpå et stærkere, og spændt og forsigtig gav jeg mig til at hale linen ind, medens jeg stirrede ned i det gennemsigtige, blå vand, hvor jeg snart i bådens skygge fik øje på et hvidligt lyn, der beskrev nogle hastige buer.

Dér nede i vandet forekom fisken mig at være uhyre stor, men da jeg fik den ombord var den på størrelse med en sardin.

Derefter fik jeg andre, blå, røde, gule og grønne, blanke, sølvskinnende, stribede, forgyldte, plettede og spættede, disse Middelhavets skønne klippefisk, der er så forskellige, så brogede, som om de var malet til øjenlyst, og senere de hæslige uhyrer: piggede søpindsvin og muræner.

Der kan ikke tænkes noget morsommere end at tage et garn op. Hvad vil der dukke op fra havet? Hvilke overraskelser, hvilke glæder og hvilke skuffelser venter der én for hver krog, som trækkes op af vandet? Hvilken spænding, når man skimter et stort dyr, der spræller, medens det langsomt hales op imod én!

Klokken to var vi atter ombord i yachten, og de to mænd meddelte mig strålende, at vor fangst vejede to og tyve pund.

Men jeg skulle dyrt komme til at betale min søvnløse nat. Jeg fik hovedpine, den forfærdelige plage, hovedpine, der er værre end noget marterinstrument, der maler hjernen til stumper, gør én vanvittig, dræber alle tanker og spreder hukommelsen som avner for vinden. Jeg måtte lægge mig i min køje med en flaske æter under næsen.

Da der var gået nogle minutter, syntes jeg, at jeg hørte en svag mumlen, som småt voksede til en slags summen, og jeg havde en fornemmelse af, at mit legeme blev let, let som luften og opløste sig i skyer.

Derpå var det som en slags sjæledøs, et slumrende velvære til trods for smerterne, som blev ved, men som ikke længere var slet så pinefulde. De blev nu til de lidelser, som man kan finde sig i, det var ikke længere denne skrækkelige sønderriven, mod hvilken hele éns forpinte krop gør oprør.

Snart begyndte den besynderlige og salige fornemmelse af tomhed, som jeg havde i brystet, at brede sig til mine lemmer,

der nu også blev lette, som om kødet og knoglerne var smeltet bort og kun huden var tilbage, huden, som var nødvendig for, at jeg kunne mærke behageligheden ved at leve, ved at ligge i dette velvære. Jeg opdagede på én gang, at jeg slet ikke led mere. Smerten var forsvundet, smeltet væk den også, dunstet bort. Og jeg hørte stemmer, to samtaler, uden at forstå noget af ordene. Snart var det kun ubestemmelige lyde, snart opfangede jeg et eller andet løsrevet ord, men jeg vidste godt, at det kun var den stedse voksende summen for mine øren. Jeg sov ikke, jeg var vågen, jeg forstod, jeg følte og tænkte, klart og dybt, med et usædvanligt skarpsind, en åndelig glæde, en ejendommelig berusende følelse af, at mine åndelige evner var blevet mange gange fordoblet.

Det var ikke den drømmetilstand, der fremkaldes ved nydelsen af hashish, det var ikke opiummens lidt sygelige syner, det var en vidunderlig skærpelse af tænkeevnen med en hel ny måde at se på, dømme på og værdsætte livet på, tilligemed en fast overbevisning, en ubetinget vished om, at denne måde var den rette.

Og det gamle billede fra Skriften dukkede pludselig op i mine tanker. Det forekom mig, at jeg havde spist af Kundskabens Træ, og at alle hemmeligheder afsløredes for mig, til den grad beherskedes jeg af en ny, forunderlig, uomstødelig logik. Argumenter, slutninger og beviser strømmede i mængder ind på mig, øjeblikkeligt kuldkastede af endnu stærkere argumenter, beviser og slutninger. Mit hoved var blevet en tankernes valplads. Jeg var et overlegent væsen, udrustet med en uovervindelig intelligens, og det var mig en vidunderlig nydelse at fastslå min magt …

Det varede længe, længe. Jeg trak stadig vejret over min æterflaske. Pludselig opdagede jeg, at den var tom. Og smerterne begyndte igen.

I ti timer måtte jeg døje den pine, for hvilken der ikke gives noget middel, så faldt jeg endelig i søvn. Den næste dag vågnede jeg, kvik som efter en rekonvalescens, og efter at have skrevet disse sider, sejlede vi videre til Saint-Raphaël.

Saint-Raphaël, den 11. april

Vi har haft storartet vejr på turen hertil, en lille vestlig brise, som bragte os herhen i seks krydsninger. Da vi var kommet omkring Drammont, fik jeg øje på Saint-Raphaëls villaer, som ligger gemt mellem fyrretræerne, de små magre fyrretræer, der året igennem plages af den evige vind, som blæser fra Fréjus. Derpå sejlede vi mellem "Løverne", nogle smukke røde klipper, der synes at bevogte byen, ind i havnen, som inderst inde er tilsandet, hvad der tvinger én til at holde sig i en afstand af halvtreds meter fra kajen.

Jeg gik straks i land.

Der var stærk trængsel foran kirken. Der var bryllup derinde. Med embedsmæssig alvorsfuldhed gav en præst sin tilladelse til den højtidelige og komiske, dyriske akt, der så stærkt beskæftiger menneskene og er årsag til så megen latter, så mange lidelser og så mange tårer. Ifølge skik og brug havde de to familier indbudt alle deres slægtninge og venner til at overvære denne sørgegudstjeneste over en ung piges uskyld, dette på én gang fromme og uanstændige skuespil, hvor gejstligheden giver sine råd, som moderen senere sine, denne offentlige velsignelse til noget, som man ellers tilslører med så megen omhu og så megen blufærdighed.

Og hele egnen havde, fyldt med tvetydige tanker og hidset af den lystne og lækkersultne nysgerrighed, der får mængden til at strømme til den slags skuespil, indfundet sig for at se, hvorledes brudeparret ville te sig. Jeg gik ind i trængslen og gjorde mine iagttagelser.

Du gode Gud, hvor menneskene er grimme! For i det mindste hundrede gang, fastslog jeg midt i denne fest, at af alle racer er den menneskelige den hæsligste. Og omkring mig bølger lugten af mennesker, en fed og kvalmende lugt af snavset hud, fedtet hår og hvidløg, denne hvidløgsstank, som sydens folk spreder omkring sig gennem deres mund, deres næse og deres hud, ligesom roserne udsender deres duft.

Det er meget sandt, at menneskene hver dag er lige grimme, og at de hver dag lugter lige dårligt, men vore øjne, som er vant til at se på dem, og vor næse, som er vænnet til at lugte dem, generes ikke af deres grimhed og deres uddunstninger, som når vi i nogen tid har været befriet for synet og lugten af dem.

Mennesket er hæsligt! For at sammensætte et galleri af groteske figurer, der kunne få en død til at vride sig af latter, ville det være tilstrækkeligt at tage den første halve snes, der passerer forbi, stille dem op i række og fotografere dem med deres ulige vækst, deres alt for lange eller alt for korte ben, deres alt for fede eller alt for magre kroppe, deres røde eller blege, behårede eller skægløse ansigter og deres smilende eller alvorlige miner.

Fordum, i verdens første tid, har det vilde menneske, det stærke og nøgne menneske, sikkert været lige så smukt som hesten, hjorten eller løven. Hans musklers spænding, det frie liv, den stadige øvelse af hans kræfter og hans behændighed bevarede hos ham den smidighed i bevægelserne, som er den første skønhedsbetingelse, og den elegance i bygningen, der alene udvikles gennem den legemlige træning. Senere hen forstod kunstneriske folkeslag, der holdt plastiken i ære, ved gymnastikkens kunst at bevare denne smidighed og elegance

hos det mere intelligente menneske. Legemets pleje, kraft- og smidighedsøvelser, koldt vand og varme bade gjorde grækerne til typen for menneskelig skønhed, og de efterlod os deres statuer som en lære for at vise os, hvorledes disse store kunstneres legemer så ud.

Men nu, ak Apollo, lad os blot kaste et blik på den menneskerace, der nu forlyster sig med fester. Børnene er tykmavede, fra de ligger i vuggen, vanskabte af for tidlige studier, sløvede af skolen, der ved femtenårs-alderen har udslidt deres krop og overanstrengt deres hjerne, inden de endnu er blevet mænd, og de når ynglingealderen med dårligt udvoksede lemmer, som sidder forkert, og hvis normale forhold aldrig er blevet bevaret.

Og se de mennesker, der går på gaden i deres smudsige klæder! Og se bonden! Herre, min Gud! Se bonden ude på marken, dette klodsede, plumpe og knortede menneske, lang som en stang, altid forvredet, kroget, hæsligere end de barbartyper, man ser på antropologiske museer.

Og lad os så tænke på, hvor negrene er smukke af bygning, men ikke af ansigt, disse kraftige og smidige bronzemænd, og på hvor elegante araberne er af holdning og skikkelse!

I øvrigt har jeg endnu af en anden grund en rædsel for mængden.

Jeg kan hverken gå ind i et teater eller overvære en eller anden offentlig fest, uden at jeg straks føler mig underligt og uforklarligt ilde til mode, jeg kommer til at dirre af nervøsitet, som om jeg med hele min kraft måtte kæmpe imod en uimodståelig og hemmelighedsfuld indflydelse. Og jeg kæmper

virkelig også imod mængdens sjæl, der søger at trænge ind i mig.

Hvor mange gange har jeg ikke konstateret, at éns intelligens forøges og udvikles, så snart man lever alene, og at den svinder ind og bliver ringere, så snart man atter kommer i forbindelse med andre mennesker. Samkvemmet, de gængse anskuelser, alt, hvad man er tvunget til at høre og svare på, indvirker på éns tanker. En frem- og tilbagestrøm af meninger går fra hjerne til hjerne, fra hus til hus, fra gade til gade, fra by til by, fra folk til folk og danner en jævn flade, en gennemsnitsintelligens for enhver sammenhoben af talrige individer.

Den evne til at tage initiativ, til at fælde en selvstændig dom, til at drage fornuftslutninger, ja, selv til at trænge til bunds i tingene, der findes hos ethvert enkeltstående menneske, forsvinder i almindelighed, så snart dette menneske blander sig med et antal andre mennesker.

Her et stykke af et brev, som lord Chesterfield skrev til en søn (1751), og hvori han med en sjælden beskedenhed fastslår denne pludselige borteliminering af alle virksomme åndelige egenskaber, som finder sted i enhver talrig forsamling:

> "Lord Macclesfield, som har taget den største del i det forberedende arbejde til loven, og som er en af Englands største astronomer og matematikere, taler derpå med indgående sagkundskab til spørgsmålet og med al den klarhed, det er muligt at lægge for dagen overfor et så indviklet emne. Men da hans ord, hans sætningsperioder og talefærdighed ikke står på højde med min ydre

veltalenhed, bliver jeg enstemmigt foretrukket, hvad jeg indrømmer er i højeste grad uretfærdigt.

Men således vil det altid gå. Enhver talrig forsamling er en mængde, ligegyldigt hvilke enkelte individer den består af, og man må aldrig til en mængde tale fornuftens rene sprog. Man skal bare henvende sig til dens lidenskaber, dens følelser og dens tilsyneladende interesser.

En samling af individer har ikke længere nogen evne til at forstå, osv."

Denne lord Chesterfields dybe iagttagelse, en iagttagelse, som for øvrigt ofte er gjort, og som den videnskabelige skoles filosoffer med megen interesse har opnoteret, er en af de vægtigste indvendinger imod alle repræsentative regeringer.

Det samme og lige overraskende fænomen gentager sig hver gang et større antal mennesker er forsamlede. Alle disse mennesker, som her står side om side og hver er noget for sig, som er forskellige af ånd, intelligens, lidenskaber, opdragelse, anskuelser og fordomme, forvandles på én gang, ene og alene fordi de er samlede, til et særligt væsen, udrustet med en egen sjæl og med en ny og fælles tænkemåde, der er det uforklarlige facit af gennemsnittet af de enkelte meninger.

Det er en mængde, og denne mængde er et bestemt væsen, et udstrakt kollektivt individ, der adskiller sig lige så meget fra en anden mængde, som det ene menneske adskiller sig fra det andet.

En populær talemåde hævder, at "Mængden bruger ikke sin fornuft". Men hvorfor bruger mængden ikke sin fornuft, når hvert enkelt individ i mængden bruger sin? Hvorledes kan en

mængde uvilkårligt foretage sig noget, som ingen af dens enheder ville have kunnet finde på? Hvorledes kan en mængde få pludselige indskydelser, ubarmhjertige viljesudbrud, gribes af en meningsløs stemning, der ikke kender til nogen hindring, og lade sig rive med til at begå handlinger, som ingen af de individer, den består af, ville falde på at begå?

En ubekendt udstøder et skrig og øjeblikkelig gribes alle af en slags fanatisme, og alle lader sig rive med af den samme følelse, uden at nogen prøver på at gøre modstand, lader sig beherske af den samme tanke, der på én gang er blevet fælles for dem alle til trods for de forskellige kaster, meninger, overbevisninger og sæder, og kaster sig over en mand, kvæler ham, drukner ham uden grund, næsten uden påskud, medens hver enkelt af dem, hvis han havde været alene, med fare for sit liv ville have styrtet sig frem for at redde den, han er med til at dræbe.

Og om aftenen, når hver enkelt går hjem til sit, spørger han sig selv, hvilket raseri eller hvilket vanvid der havde bemægtiget sig ham og så pludseligt fået ham til at handle stik imod hans natur og hans karakter, hvorledes han har kunnet givet efter for denne blodtørstige indskydelse?

Det var simpelthen, fordi han havde hørt op med at være et menneske for at blive en del af en mængde. Hans personlige vilje var flydt sammen med den fælles vilje, som en vanddråbe flyder sammen med en flod.

Hans personlighed var forsvundet, var blevet en uendelig lille del af en anden, rummelig og forunderlig personlighed: mængdens. Er den panik, der kan gribe en hær, den meningsorkan, der kan rive et helt folk med sig, og den galskab,

der får et folk til at danse ind i døden, ikke endnu flere rystende eksempler på dette samme fænomen?

Når alt kommer til alt, er det vel heller ikke mere forbavsende at se en flok individer, der er forsamlede, danne et hele end at se molekyler, der ligger ved siden af hinanden, danne et legeme.

Det er dette mysterium, man må tilskrive den særlige stemning, der hersker i en skuespilsal, den besynderlige forskel, der kan være mellem publikums bedømmelse på generalprøven og ved premieren og atter mellem den modtagelse, publikum giver et stykke ved premieren, og den modtagelse, det får de følgende aftener. Det forklarer ligeledes, at virkningerne fra aften til aften ligger på forskellige steder, og at der kan begås sådanne fejltagelser, som at man fordømmer værker, der som *Carmen* er bestemte til senere at opnå en uhyre succes.

Hvad jeg har sagt om mængden, kan i øvrigt anvendes på hele samfundet. Den, som vil bevare sine tankers ubetingede selvstændighed, sin dømmekrafts stolte uafhængighed, som vil se livet, menneskene og verden som en fri iagttager, der er hævet over enhver fordom, enhver forudfattet overbevisning, enhver religion, det vil sige over enhver frygt, må derfor holde sig absolut fjernt fra det, man kalder selskabeligt samkvem, for den universelle dumhed er så smittende, at han ikke kan omgås sine lige, se på dem og høre på dem uden mod sin vilje at blive proppet fra alle sider med deres meninger, deres anskuelser, deres overtro, deres traditioner og deres fordomme, som efterhånden trækker ham med ind i deres skikke, deres love og deres moral, der forbløffer ved sit hykleri og sin fejhed.

Den, som prøver på at modstå denne stadige, forringende indflydelse, kæmper forgæves mod en mængde fine, næsten umærkelige, men ubrydelige bånd. Og snart hører han op med at kæmpe, fordi han er blevet træt.

Der blev pludselig uro mellem publikum. Brudeparret var på vej ud af kirken. Og uvilkårligt gjorde jeg ligesom alle de andre, jeg hævede mig på tåspidserne for at se, jeg havde lyst til at se, en dum, lav, grim lyst, en rigtig plebejerlyst. Mine sidemænds nysgerrighed havde smittet mig som en rus, jeg var jo en del af denne mængde.

For at udfylde resten af dagen bestemte jeg mig til at ro en tur i jollen op ad Argens. Denne næsten ukendte og henrivende flod skiller Fréjus-sletten fra de vilde Maurerbjerge.

Jeg tog Raymond med, og vi roede langs den brede og lave strandbred hen til flodmundingen, som var halvvejs tilsandet og utilgængelig. Kun en eneste kanal satte floden i forbindelse med havet, men strømmen i den var så hurtig og så fuld af skum og hvirvler, at vi ikke turde vove os ind i den.

Vi måtte så hale jollen op på land og bære den hen over sandet ind til den vidunderlige sø, som Argens danner her på dette sted.

Midt i et sumpet og grønt landskab, så grønt som kun de træer er, der vokser i vand, flyder floden mellem to bredder, der er dækket med grønt og overskyggede af et så højt og uigennemtrængeligt bladhang, at man knapt skimter de nærliggende bjærge. Den snor sig hvert øjeblik, men bliver ved med at ligne en fredelig sø, som aldrig lader se eller gætte, at den fortsætter sin vej gennem dette øde, stille og pragtfulde landskab.

Ligesom i lavlandene oppe mod nord, hvor kilder siver frem ved éns fødder og risler liv over jorden, som om det var blod, jordbundens klare og kølige blod, har man her den samme fornemmelse af overvældende grøde, der er ejendommelig for alle fugtige egne.

Fugle med store hængende fødder svinger sig op fra sivene og stræber med deres spidse næb op mod himlen, andre flyver tungt og bredt fra den ene bred til den anden og atter andre, mindre og snare, følger tæt langs overfladen som sten, når man slår smut. Talløse turtelduer kurrer i trætoppene eller flyver fra træ til træ og synes at udveksle elskovsbesøg. Man føler, at der over alt omkring dette dybe vand, på hele denne slette, lige til foden af bjergene, stadig er vand, mosens skuffende, døsige og dog levende vand, store, klare vandflader, hvori himlen spejler sig, hvori skyerne sejler afsted og hvorover der ranker sig spredte klynger af forunderlige siv, klart og frugtbart vand, som nærer febersygdomme og mikrober, som på samme tid er en grøde og en gift, som dragende og lokkende breder sig over alskens hemmelighedsfuld råddenskab.

Luften, man indånder, er vidunderlig, døsende og frygtindgydende. På alle de småhøje, der skiller disse rolige pytter, i alt det tætte græs vrimler, hopper, kryber og snor sig en slimet og frastødende verden af de dyr, hvis blod er koldt. Jeg elsker disse kolde og snigende dyr, som man undgår og som man frygter; de har for mig noget helligt.

Ved solnedgang beruses og betages jeg af et sådant moselandskab. Efter hele dagen at have været en stor stille dam, der slumrede i varmen, bliver det, når tusmørket begynder at falde på, et overnaturligt og vidunderligt eventyrland. I det

umådelige, rolige, udstrakte spejl sænker skyerne sig, skyer af guld, skyer af blod, skyer af ild, de sænker sig derned, bader sig deri, drukner sig. De er deroppe på den vide himmel, og de er dernede, nede under os, så nær og dog så ugribelige i denne lille flade vandpyt, som gennemstikkes af græsstrå, der er spidse som hår.

Al den bedårende, afvekslende og berusende farverigdom, der er skænket verden, åbenbarer sig for os, vidunderlig fuldendt, svulmende af glans, uendelig fortonet omkring et åkandeblad. Alle toner af rødt, af rosa, af gult, af blåt, af grønt, af violet er der, i denne lille smule vand, som viser os hele himlen, hele verdensrummet, hele drømmen og afspejler fuglenes flugt.

Men der ligger mere endnu, noget jeg ved ikke hvad, gemt i moserne ved solnedgang. Jeg føler det som en ubestemmelig åbenbaring af et ukendt mysterium, som det første pust af det primitive liv, der måske var en gasboble, som ved aften steg op fra en mose.

Saint-Tropez, den 12. april

I morges klokken otte sejlede vi til Saint-Raphaël for en stærk, nordvestlig brise.

Havet, der i bugten var uden bølger, var hvidt af skum, hvidt som sæbevand, for vinden, den forfærdelige vind fra Fréjus, der blæser næsten hver morgen, syntes at kaste sig over det som for at flå huden af det, løfter det op, og ruller det afsted i små skumspåner, som lidt efter spredes for atter at samle sig.

Havnefolkene havde forsikret os, at denne vind ville løje af ved ellevetiden, og vi bestemte os derfor til at begive os på vej med tre reb og den lille klyver.

Jollen blev halet op på dækket og anbragt ved foden af masten, og så snart *Bel-Ami* var kommet ud af havnen, syntes den at flyve. Skønt den næsten ingen sejl havde oppe, har jeg aldrig set den ile således. Det var, som om den slet ikke rørte ved vandet, man skulle ikke ane, at den nederst i sin brede, to meter dybe køl bar atten hundrede kilogram bly, uden at regne de to tusinde kilogram ballast i lasten og alt, hvad vi har ombord af takkelage, ankre, kættinger, tove og redskaber.

Vi nåede hurtigt over bugten, i hvilken Argens inderst inde har sit udløb, og så snart vi var kommet i læ af kysten, hørte brisen næsten fuldstændig op. Her er det, at den vilde, dystre og pragtfulde egn, som man endnu kalder maurernes land, begynder. Det er en lang bjerg-halvø, hvis kyster alene har en udstrækning af over hundrede kilometer.

Saint-Tropez, som ligger ved indsejlingen til den vidunderlige bugt, der tidligere kaldtes Grimaud-bugten, er

hovedstaden i dette lille saraceniske rige, hvis landsbyer, der næsten alle er byggede på toppen af bjergtinder for at være sikret mod angreb, endnu vrimler af mauriske huse med deres buer, deres smalle vinduesåbninger og deres indre gårde, hvor der vokser høje palmetræer, som rager op over tagene.

Hvis man til fods trænger ind i de ukendte dale i dette tætte bjergland, opdager man en overraskende vild egn uden veje og uden stier, uden byer og uden huse.

Fra tid til anden kan man efter en syv-otte timers gang få øje på en hytte, der som oftest er forladt, men undertiden kan være beboet af en fattig kulsvierfamilie.

Maurerbjergene, siges der, skal have en ganske særlig geologisk sammensætning, en uforlignelig flora, den mest afvekslende i hele Europa, forsikres der, og store skove af fyrretræer, korkege og kastanjer.

For tre år siden foretog jeg ind i hjertet af denne egn en udflugt til ruinerne af karteuserklosteret ved La Verna. Det var uforglemmeligt. Hvis det er godt vejr i morgen, vil jeg gøre den udflugt om igen.

En helt ny vej går langs havet fra Saint-Raphaël til Saint-Tropez. Hele vejen på denne prægtige strækning, hvor man snart kommer gennem skove og snart har en vidunderlig udsigt ud over vandet, har man prøvet på at skabe badesteder. Det først planlagte er Saint-Aigulf.

Dette sted har en ejendommelig karakter. Midt i fyrreskoven, der går ned til havet, åbner sig i alle retninger brede veje. Der findes ikke et eneste hus, ikke andet end disse gadeanlæg inde mellem træerne. Der er pladser, torve, boulevarder. Deres navne står oven i købet anførte på metalskilte: Ruysdael-

boulevard, Rubens-boulevard, Van Dycks-boulevard, Claude Lorrains-boulevard. Man spørger sig selv, hvad alle disse malernavne betyder? Hvad de betyder? De betyder, at selskabet har sagt til sig selv ligesom Gud inden han tændte solen: "Dette skal være et sted for kunstnere!"

Selskabet! I hele den øvrige del af verden ved man ikke, hvad dette ord ved Middelhavets bredder rummer af forhåbninger, farer, fortjeneste og tab! *Selskabet!* – et hemmelighedsfuldt, skæbnesvangert, dybt og skuffende udtryk!

På dette sted ser det dog næsten ud, som om *selskabet* kunne virkeliggøre sine forhåbninger, for det har allerede købere, og det endda nogle af de bedste blandt vore kunstnere. Hist og her læser man: "Grund, købt af hr. Carolus Duran; grund, købt af hr. Clairin; grund, købt af frk. Croisette" osv. Alligevel … hvem ved? … Middelhavsselskaberne plejer ikke at have held med sig.

Intet kan været pudsigere end denne rasende spekulation, der fører til mægtige fallitter. Enhver, der har tjent ti tusinde francs i sit ansigts sved, køber for ti millioner grunde til tyve sous meteren for at sælge dem igen for tyve francs. Der anlægges boulevarder og vandledninger, bygges et gasværk, og man giver sig til at vente på de lysthavende. – De lysthavende kommer ikke, men krakket kommer.

I lang afstand foran mig skimter jeg tårne og skumsprøjt, som angiver skærene ved de to kyster i Saint-Tropez-bugtens munding.

Det første tårn hedder Sardinaux-tårnet og advarer mod en hel banke af klipper, der ligger lige under vandets overflade, og af hvilke enkelte viser deres brune hoveder, den anden er døbt "Balise de la Sèche."

Vi kommer nu til indsejlingen af bugten, der borer sig dybt ind mellem to bjerg- og skovklædte bredder lige til landsbyen Grimaud, der er bygget på en klippetinde ved enden af den. Grimaldi'ernes gamle slot, hvis høje ruin behersker hele landsbyen, hæver sig i tågen som legemliggørelsen af et eventyr.

Der er ikke spor af vind mere. Bugten ligner en uhyre stor og stille sø, i hvilken vi langsomt glider ind, benyttende os af de sidste pust af formiddagens vind. Til højre i indløbet spejler Sainte-Maxime, en lille hvid havneby, sig i vandet, hvor husene med hovedet nedad tegner sig lige så tydelige som inde på bredden. Lige over for dukker Saint-Tropez frem, beskyttet af en gammel fæstning.

Klokken elleve kaster *Bel-Ami* anker ved kajen ved siden af den lille damper, som besørger forbindelsen med Saint-Raphaël. Med undtagelse af en gammel diligence, som tager posten med og kører om natten ad den eneste vej, der går igennem bjergene, er *Havløven*, en forhenværende lystyacht, ene om at bringe beboerne af denne afsides liggende havneby i samkvem med den øvrige del af verden.

Saint-Tropez er en af disse indtagende og naturlige havets døtre, en af disse skikkelige og beskedne småbyer, der skyder op af vandet som en muslingeskal, næres af fisk og havluft og frembringer matroser.

Der lugter af fangst og brændende tjære, af saltlage og af skibsskrog. På gadernes brosten ser man sardinskæl, der ligger og glimter som perler, og nede ved havnen sidder de gamle sømænds skare og slikker solskin på stenbænkene. Fra tid til anden taler de om fordums farter og om kammeraterne fra

gamle dage, bedstefædrene til de unge drenge, der sejler derude. Deres ansigter og deres hænder er rynkede, barkede og tørrede af vinden, af havgusen, af Ækvators hede og Nordhavets is, for de har under deres omflakken på havene set verden både oppe og nede og vrangen af alle lande og alle breddegrader. Forbi dem passerer, stivet af med en stok, kaptajnen, der førte *De tre søstre* eller *De to venner* eller *Marie-Louise* eller *Den smukke Clementine*.

Alle hilser på ham på samme måde som soldater, der svarer ved appellen, med et litani af "Goddag'er" i de forskelligste registre.

Vi er ved havet i en lille brav stad, som er gennemtrængt af salt og mod, og som i fordums tid kæmpede mod saracenerne, mod hertugen af Anjou, mod de barbariske korsarer, mod Karl den Femte og hertugen af Savoyen og hertugen af Épernon.

I 1637 tilbageslog indbyggerne, fædrene til disse sindige borgere, uden nogen som helst hjælp en spansk flåde. Hvert år fornys med en overraskende glød og spænding dette angreb og denne kamp i en slags forestilling, der fylder byen med trængsel og skrig og på en forunderlig måde minder om middelalderens store folkeforlystelser.

I 1813 tilbageslog byen ligeledes en lille spansk eskadre, der var sendt ud imod den.

I vore dage fisker den. Den fisker stør, sardiner, ulke, languster, alle dette blå havs smukke fisk og ernærer for sin part en stor del af kysten.

Da jeg satte foden på kajen efter at have gjort toilette, hørte jeg klokken slå tolv, og jeg så to gamle kontorister, der gik til deres måltid som to gamle arbejdsøg, der et øjeblik er blevet

befriet for bidslet for at kunne æde noget hø på bunden af en lærredssæk.

Åh, frihed! frihed! eneste lykke, eneste håb, eneste drøm! Af alle ulykkelige, af alle samfundsklasser, af alle slags arbejdere, af alle de, som må kæmpe det daglige livs hårde kamp for at leve, er disse mennesker mest at beklage og lykkens største stedbørn.

Man tror det ikke. Man ved det ikke. De har ikke lov til at klage, de kan ikke gøre oprør, de er bundet, kneblede i deres fattigdom, deres usle linjefortjeneste!

De har studeret, de kan deres jura, de har taget deres eksaminer.

Hvor jeg holder af denne Jules Vallès' tilegnelse:

"Til alle dem, der, opfødte med græsk og latin, er døde af sult."

Ved nogen, hvor meget de tjener, disse forsultne stympere? Fra otte hundrede til femten hundrede francs om året!

I stakkels skrivere, der sidder i de mørke kontorer eller i de store ministerier, – hver morgen kan I læse over døren til jeres triste fængsel Dantes berømte ord:

"Her lades alt håb ude!"

Første gang de går derind, er de tyve år, og de bliver der, indtil de er tres eller mere. Og i dette lange tidsrum hænder der slet intet. Hele deres tilværelse ruller hen i det lille mørke kontor, som stadig er det samme, tapetseret med grønne protokoller. Når de går derind, er de unge, kraftige og håbefulde, når de kommer ud, er de gamle og nærmer sig døden. De er slaver og kender intet til den høst af minder, som vi andre indsamler i løbet af vort liv, uforudsete begivenheder,

venlige eller tragiske elskovsoplevelser, eventyrlige rejser, alle en fri tilværelses tilfældigheder.

Hver dag, hver uge, hver måned, hver årstid, hvert år ligner hinanden. De kommer på samme tid, spiser frokost på samme tid, og det fra de er tyve, til de er tres. De oplever i alt kun fire begivenheder: deres giftermål, deres første barns fødsel og deres faders og deres moders død. Intet som helst andet – jo, undskyld – avancementerne. De ved intet om det liv, der leves ude i verden. De kender ikke glæden ved at se solen skinne muntert ned over gaderne eller ved at strejfe om i mark og skov, for de bliver aldrig sluppet løs før på den reglementerede tid. Klokken otte om morgenen melder de sig som fanger og deres fængsel lukkes først op igen klokken seks, når det begynder at blive mørkt. Til gengæld får de fjorten dage om året ret – en i øvrigt meget omstridt, meget diskuteret og meget uvilligt tilmålt ret – til at holde sig indelukket i deres hjem. For hvor skulle de kunne tage hen uden penge?

En tømmermand klatrer op imod himlen, en kusk kører rundt i gaderne, en lokomotivfører farer gennem skove, marker og bjerge, kommer fra byens mure ud til havets vide, blå synskreds, men kontormanden forlader ikke sit kontor, som i levende live er hans kiste. I det samme lille spejl, hvor han som ung, da han tiltrådte sit embede, spejlede sig med sit lille, lyse overskæg, ser han sig selv, skaldet og hvidskægget, den dag, han bliver sat på porten. Så er det forbi, hans liv er sluttet, fremtiden stængt. Hvorledes er det gået til, at han allerede er kommet så vidt? Hvorledes har han kunnet blive gammel, uden at noget er hændt ham, uden at en af tilværelsens overraskelser

har rystet op i ham? Men således er det ikke desto mindre. Plads for de unge, for en ny kontorbesætning!

Altså går han sin vej, endnu elendigere end før, og dør næsten straks af dette pludselige brud på de lange og indgroede vaner, der knyttede ham til det daglige kontor, de samme gestus, de samme betragtninger, det samme arbejde og de samme tider.

Da jeg gik ind i hotellet for at spise frokost, fik jeg overrakt en afskrækkende pakke breve og aviser, der lå og ventede på mig, og mit hjerte snørede sig sammen som under truslen om en ulykke. Jeg frygter og jeg hader breve; det er bånd. Disse små firkantede konvolutter, der bærer mit navn, forekommer mig, når jeg river dem op, at frembringe en lyd af lænker, de lænker, der knytter mig til de mennesker, som jeg har kendt, og som jeg kender.

Alle disse breve siger til mig, skønt de er skrevet af forskellige hænder: "Hvor er De? Hvad bestiller De? Hvorfor forsvinder De således, uden at lade os vide, hvor De tager hen? Med hvem skjuler De Dem?" En anden tilføjer: "Hvorledes vil De have, at man skal kunne slutte sig til Dem, når De således flygter for Deres venner? Det er tilmed krænkende for dem ..."

Godt, så kan man jo lade være med at slutte sig til mig! Ingen kan altså forstå en venskabelig følelse uden straks at forbinde den med en forestilling om besiddelse og despoti. Det ser virkelig ud, som om der ikke kan gives et forhold, der ikke trækker med sig forpligtelser, ømfindtlighed og en vis grad af slaveri. Så snart man blot har smilet til en ubekendts høfligheder, så føler denne ubekendte sig forpligtet overfor én, bekymrer sig om, hvad man foretager sig, og bebrejder én, at man forsømmer ham. Og så snart der kan være tale om

venskab, bilder enhver sig ind, at han har rettigheder over én, éns omgang bliver til en pligt og de bånd, der knytter én sammen, gør indtryk af at være bundet med uløselige knuder.

Denne hæslige ængstelse, denne mistænksomme, kontrollerende og påtrængende skinsyge, som er betegnende for to væsener, der tror sig lænket til hinanden, fordi de har syntes om hinanden, stammer udelukkende fra den evige angst for ensomheden, der piner alle de mennesker, som lever på jorden.

Enhver af os føler tomheden omkring sig, den uudgrundelige tomhed, hvori vort hjerte banker og vore tanker slår om sig, og som vanvittige styrter vi frem med åbne arme og frembudte læber for at finde et væsen, vi kan favne. Vi lader tilfældet lede os, og vi favner til højre og venstre uden at vide, uden at se, uden at forstå, blot for ikke længere at være alene. Så snart vi har trykket en andens hænder, synes vi at sige til ham: "Nu tilhører De mig en lille smule. De skylder mig noget af Dem selv, af Deres liv, af Deres tanker, af Deres tid." Det er grunden til, at så mange mennesker tror, at de elsker hinanden, uden at de kender det mindste til hinanden, og at så mange vandrer hånd i hånd og mund mod mund uden endog at have givet sig tid til at se på hinanden. De må elske hinanden for ikke længere at være alene, det er dem lige meget, om de elsker af venskab eller kærlighed, når bare de kan blive ved at elske. Og de siger det til hinanden, de tilsværger hinanden det, de hidser sig op og udøser hele deres hjerte i et ukendt hjerte, som de har fundet den foregående dag, og hele deres sjæl i en sjæl, som de tilfældigt har mødt, og hvis ansigt har behaget dem. Det er denne hast efter at slutte sig sammen, der afføder så mange

fejltagelser, så mange overraskelser, så megen misforståelse og så mange dramaer.

Men ligesom vi bestandig, til trods for alle vore bestræbelser, bliver ved med at være alene, således bliver vi også til trods for alle favntag ved med at være frie.

Intet menneske tilhører nogensinde et andet. Man leger med i besiddelsens kokette eller lidenskabelige leg, men man giver sig aldrig helt. I sin umådelige trang til at være herre over en anden, har mennesket indført tyranni, slaveri og ægteskab. Han kan dræbe, pine og holde fængslet, men den menneskelige vilje undslipper ham altid, selv når han for nogle øjeblikke har indvilliget i at underkaste sig.

Ejer mødrene deres børn? Giver det lille væsen sig ikke straks, når det har forladt sin moders liv, til at skrige for at sige, hvad det vil, for at kundgøre sin selvstændighed og fastslå sin uafhængighed?

Tilhører en kvinde én nogensinde? Ved man, hvad hun tænker, selv om hun tilbeder én? Favn hendes legeme, berus dig i hendes kys. Et eneste ord, der udgår fra hendes eller fra din mund, et eneste ord kan være tilstrækkeligt til at rejse et ubarmhjertigt had imellem jer!

Alle ømme følelser mister deres tillokkelse, så snart de bliver bydende. Fordi jeg holder af at være sammen med et andet menneske og tale med ham, er det så ubetinget nødvendigt, at jeg skal have lov til at vide alt, hvad han foretager sig, og hvad han bryder sig om?

Kommer travlheden i de store og de små byer, i alle samfundsklasser, den ondsindede, misundelige, mistænksomme og bagtaleriske nyfigenhed, den evige

beskæftigen sig med næstens forhold og følelser, al sladder og alle skandaler ikke af den ret, vi tiltager os til at kontrollere andres opførsel, som om disse andre alle sammen mere eller mindre tilhørte os. Vi bilder os virkelig for alvor ind, at vi har noget at sige over deres liv, som vi vil have indrettet lige som vort, over deres tanker, som vi forlanger skal gå i samme retning som vore, over deres meninger, som vi ikke tåler er forskellige fra vore, over deres rygte, som vi fordrer underordnet vore principper, og over deres levevis, som vi forarges over, når den ikke er i overensstemmelse med vor moral.

Jeg spiste min frokost ved den ene ende af hotellets lange bord, og jeg læste videre i mine breve og i mine aviser, da jeg blev adspredt ved den støjende passiar, der førtes af et halvt dusin mænd, som sad ved den anden ende.

Det var handelsrejsende. De talte om alt med sikkerhed, myndighed, overlegenhed og let ringeagt. De gav mig et træffende indtryk af den franske ånd, det vil sige gennemsnittet af fransk forstand, logik og vid. En af dem, der var høj og med rødt, krøllet hår, bar en militærmedalje og Redningsmedaljen – det var altså en modig mand. En lille tyksak lavede ustandselig brandere og lo selv af fuld hals af dem, førend han endnu havde givet de andre tid til at forstå dem. En anden med ganske tæt klippet hår omordnede hæren og retsplejen, reformerede lovene og forfatningen og udviklede, hvorledes den republik måtte være, som skulle svare til, hvad hans kræmmersjæl betragtede som idealet af en republik. To af hans sidemænd morede sig umådeligt med at fortælle

hinanden deres erotiske oplevelser, bagbutiks-eventyr og stuepige-erobringer.

Og jeg så i dem hele Frankrig, det traditionelle, åndfulde, let bevægelige, modige og galante Frankrig.

Disse mænd var typer af racen, simple og jævne typer, som jeg kun behøvede at udsmykke lidt digterisk for at genfinde selve den franske hovedtype, således som historien, dette overspændte og løgnagtige gamle fruentimmer, viser os den.

Takket være alle sine i høj grad særegne ejendommeligheder, som ikke findes noget andet steds, er vor race virkelig højst fornøjelig.

Først og fremmest er der vor store letbevægelighed, der på en så munter måde bringer afveksling ind i vore skikke og vore institutioner. Den får vor lands fortid til at ligne en overraskende eventyrlig roman, hvis "fortsættes i næste nummer" altid er fuld af uforudsete hændelser, dramaer og lystspil, forfærdelige eller groteske ting. Man kan føle harme og man kan forarges, alt efter de anskuelser, man nærer, men så meget er vist, at ingen historie i verden er så morsom og bevæget som vor.

Set fra er rent kunstnerisk synspunkt – og hvorfor skulle man ikke i politik såvel som i litteratur kunne anlægge dette særlige og uanfægtede synspunkt? – har den ikke sin lige. Kan der tænkes noget mærkeligere og mere overraskende end de begivenheder, som har fundet sted blot i det sidste århundrede?

Og hvad vil vi få at se i morgen? Er denne venten på det ubekendte i grunden ikke henrivende? Alt er muligt hos os, selv de mest komiske og de mest tragiske usandsynligheder.

Hvad skulle kunne forbavse os? Når et land har haft en Jeanne d'Arc og en Napoleon, har man lov til at betragte det som et hjemsted for mirakler.

Dernæst elsker vi kvinderne: vi elsker dem med begejstring og med letsind, med ånd og med ærbødighed.

Vor ridderlighed kan ikke sammenlignes med noget i noget andet land.

Den, der i sit hjerte vogter flere århundreders ridderlige flamme, omgiver kvinderne med en underlig, blid, dybt bevæget og på samme tid let overfladisk ømhed. Han elsker alt, hvad der knytter sig til dem, alt, hvad der kommer fra dem, alt, hvad de er, og alt, hvad de gør. Han elsker deres klæder, deres snedighed, deres naivitet, deres troløshed, deres løgne og deres skælmerier. Han elsker dem alle, de rige som de fattige, de unge og selv de gamle, de brunette, de lyse, de fyldige, de magre. Han føler sig vel til mode i deres nærhed, midt iblandt dem. Bestandig kunne han være sammen med dem uden at blive træt af dem, uden at kede sig, lykkelig ved deres blotte nærværelse.

Straks ved det første ord forstår han ved et blik, ved et smil at vise dem, at han elsker dem, at vække deres opmærksomhed, at ægge deres lyst til at behage, at få dem til for hans skyld at udfolde alle deres forførelseskunster. Mellem ham og dem opstår der øjeblikkelig en levende sympati, et instinktmæssigt kammeratskab, ligesom en slægtsfølelse i karakter og natur.

Mellem dem og ham begynder en slags kamp, der udkæmpes med galanteriets og koketteriets våben, udvikler sig et hemmelighedsfuldt og krigerisk venskab og fremvokser en dunkel samhørighed, der affødes af det beslægtede i deres tanker og deres følelser.

Han forstår at sige netop det til dem, som de gerne vil høre, at lade dem forstå, hvad han tænker, og uden nogensinde at støde dem eller såre deres skrøbelige og let bevægelige blufærdighed at vise dem en diskret, men heftig attrå, der altid er vågen i hans øjne, altid dirrer om hans mund og altid brænder i hans årer. Han er deres ven, deres slave, deres luners tjener og deres legemes beundrer. Han er altid parat til på deres kalden at hjælpe dem og forsvare dem, som om de var hemmelige forbundsfæller. Han nærer intet højere ønske end at opofre sig for dem, selv for dem, han kun kender lidt, selv for dem, han slet ikke kender, ja selv for dem, som han aldrig har set.

Han forlanger intet andet af dem end en lille smule venlig gengælden af hans følelser, lidt tillid eller lidt interesse, lidt velvilje eller blot lidt skælmsk drilleri.

På gaden elsker han den kvinde, som går forbi, og hvis blik falder på ham. Han elsker pigebarnet, som uden hat, med en blomst i brystet og et forlegent eller udfordrende blik, med langsomme eller travle skridt glider gennem fortovets stimer. Han elsker den ukendte kvinde, der strejfer hans frakkeærme, den lille grønthandlerske, som sidder og drømmer i sin port, og den skønne, der mageligt ligger henslængt i en åben vogn.

Så snart han står overfor en kvinde, kommer hans hjerte i bevægelse og hans sind i ophidselse. Han tænker på hende, han taler for hende, han gør alt for at behage hende og lade hende forstå, at hun behager ham. Ømme ord kommer ham på læberne, hans blik fyldes med kærtegn, og han føler en vanvittig lyst til at kysse hendes hånd og røre ved stoffet i hendes kjole.

For ham er det kvinderne, der smykker verden og gør livet tillokkende.

Han elsker at sætte sig ved deres fødder, bare for at have den glæde at sidde der, han elsker at møde deres blik, blot for deri at søge deres flygtende og tilslørede tanke, han elsker at lytte til deres stemme, ene og alene fordi det er en kvindestemme.

Det er gennem dem og for deres skyld, at franskmændene har lært altid at være underholdende, altid at være åndfulde.

Hvad er det at være underholdende? Et mysterium! Det er den kunst aldrig at synes kedelig, at forstå at sige alt, så at det bliver interessant, at kunne behage med lige meget hvad og være indtagende med slet ingenting.

Hvorledes skal man kunne forklare denne hurtige og lette strejfen tingene med ord, denne fjerboldleg med smidige vendinger, dette ideernes lette smil, som gør én underholdende?

Frankrig er det eneste sted i verden, hvor man virkelig har ånd, og franskmændene alene ved at nyde den og forstå den.

Der er den ånd, som er flygtig, og den ånd, som bliver, ånden på gaderne og ånden i bøgerne.

Den, som bliver, er den franske ånd i ordets vide betydning, den store ironiske eller lystige gnist, som har lyst over vort folk, lige fra det øjeblik det begyndte at tale og at tænke; det er Montaignes og Rabelais' frodige lune, Voltaires, Beaumarchais' og Saint-Simons ironi og Moliéres vidunderlige latter.

Denne ånds skillemønt er vittighederne. Og dog er de atter en side, et ganske særligt træk i vor nationale intelligens. De er tilmed en af dens største tillokkelser. Det er denne trang til at sige vittigheder, som vi kan takke for pariserlivets muntre

skepsis og den indtagende sorgløshed i vore sæder og skikke. Den udgør en del af vor omgængelighed.

I fordums tider satte man sine indfald og udfald på vers, nu holder man sig til prosaen. Snart kalder man den epigrammer, snart anekdoter, snart kældermænd og snart brandere. De løber byen rundt, de fødes over alt, på boulevarden såvel som på Montmartre og de, der stammer fra Montmartre, er ofte bedre end den fra boulevarden. De trykkes i aviserne. Fra den ene ende af Frankrig til den anden vækker de latter. For i Frankrig forstår man at le.

Hvorfor kan et ord frem for et andet, en uforudset og bizar sammenstilling af to udtryk, af to tanker eller blot af to lyde, en uventet forvrøvlet, noget tåbeligt snak pludselig åbne sluserne for vor munterhed og på en gang få hele Paris og hele landet til at briste ud i latter som en mine, der springer i luften?

Hvorfor kan alle franskmænd le, medens alle englændere og alle tyskere ikke forstår, hvad de ler af? Hvorfor? Ene og alene, fordi vi er franskmænd, fordi vor intelligens er fransk, og fordi vi besidder den herlige evne at kunne le?

Hos os behøves der i øvrigt kun lidt ånd for at kunne regere. Et godt humør træder i stedet for geni, en god replik salver sin mand og gør ham stor for efterverdenen. Hele resten har mindre at sige. Folket elsker dem, der morer det, og tilgiver dem, der får det til at le.

Et eneste øjekast på vor historiske fortid er tilstrækkeligt til at vise os, at vore store mænds storhed altid kun er blevet skabt gennem en heldig frase. Selv de mest foragtelige fyrster er blevet populære ved en eller anden vittig bemærkning, som er blevet gentaget og husket fra århundrede til århundrede.

Frankrigs trone har været båret oppe af fraser.

Fraser, fraser, intet uden fraser, ironiske eller heltemæssige, harmløse eller uhøviske, men kun fraser svømmer oven på vor historie og får den til at ligne en samling anekdoter.

Clovis, den allerkristeligste konge, udbrød, da han hørte Kristi lidelseshistorie blive læst:

"Havde jeg blot været dér med mine franker!"

Denne fyrste havde for at komme til at herske alene ladet alle sine allierede og slægtninge myrde og begået alle tænkelige forbrydelser. Ikke desto mindre betragtes han som en from monark, der gjorde sit til at udbrede den kristelige civilisation.

"Havde jeg blot været dér med mine franker!"

Vi ville ikke vide det mindste om den gode kong Dagobert, hvis ikke visen om ham havde indpodet os nogle sikkert ganske fejlagtige ejendommeligheder i hans tilværelse.

Da Pépin ville støde kong Childéric fra tronen, stillede han pave Zacharias følgende snedige spørgsmål: "Hvem er mest værdig til at regere, den, der på en værdig måde opfylder alle en konges pligter uden at bære kongenavnet, eller den, der bærer kongenavnet uden at forstå at regere?"

Hvad ved vi om Ludvig den 6.? Intet. Jo, undskyld. Da en englænder i slaget ved Brenneville lagde hånden på ham og udbrød: "Kongen er taget!", svarede denne konge, der i sandhed var ægte fransk: "Ved du ikke, at man aldrig tager en konge, ikke en gang i skak?"

Skønt Ludvig den 11. var en helgen, har han ikke efterladt os en eneste sætning, som er værd at huske. Derfor står hans regering også for os som noget forfærdelig kedeligt, opfyldt af bønner og pønitense.

Da Philippe den 6., denne uduelighed, var blevet slået og såret ved Crécy, søgte han til en af sine venner og råbte, idet han bankede på slottets dør: "Luk op, det er Frankrigs ulykkelige skæbne!" Endnu er vi ham taknemmelige for denne melodramatiske frase.

Da Jean den 2. var blevet taget til fange af prinsen af Wales, sagde han til ham med ridderlig gratie og ægte fransk trubadurgalanteri:

"Jeg havde tænkt mig at byde Dem til souper hos mig i aften, men skæbnen har bestemt det anderledes og vil, at jeg skal soupere hos Dem."

Man kan vanskeligt tænke sig en større velopdragenhed i modgangen.

"Det tilkommer ikke Frankrigs konge at hævne de krænkelser, som er tilføjet hertugen af Orleans," erklærede Ludvig den 12. ædelmodigt.

Det er for en gangs skyld et virkeligt kongeord, et ord, som alle fyrster burde mindes.

François den 1., der var et stort fjols, en pigejæger og en dårlig hærfører, har reddet sit minde og omgivet sit navn med en uforgængelig glorie ved efter nederlaget ved Pavia at tilskrive sin moder denne pragtfulde frase: "Alt er tabt, undtagen æren."

Forekommer disse ord os ikke nu lige så smukke som en sejr? Og har de ikke gjort deres fyrste mere berømt, end om han havde erobret et kongerige? Vi har glemt navnene på størstedelen af de slag, som blev udkæmpet på hin tid, men vil vi nogensinde glemme: "Alt er tabt, undtagen æren"?

Henri den 4.! Hatten af, mine herrer, det er mesteren! Han var lumsk, skeptisk, ondsindet, forloren skikkelig, dreven og udspekuleret som få, upålidelig som ingen, udsvævende, fordrukken, uden overbevisning og uden tro på noget som helst, og dog har han ved nogle heldige fraser forstået at skaffe sig et historisk ry for at have været en gavmild og ridderlig, ædel, loyal og retsindig konge.

Å, den skælm, hvor han forstod at regne med den menneskelige dumhed!

"Gå hen og hæng dig, min brave Crillon, vi har sejret uden dig!"

Hvilken general er efter en sådan bemærkning ikke altid parat til at lade sig hænge eller dræbe for sin herre?

Lige før det berømte slag ved Ivry sagde han:

"Børn! Hvis standarterne skulle svigte, så følg min hvide hjelmbusk, den vil altid vaje på ærens og sejrens vej! "

Var det vel muligt, at den, der forstod at tale således til sine anførere og sine soldater, kunne lade være med at sejre!

Han vil have Paris, denne tvivlende konge. Han vil have den, men han må vælge mellem sin tro og den skønne stad: "Pyt," mumler han, "Paris er vel en messe værd!" Og han skiftede religion, som han kunne have skiftet frakke. Og frasen fik handlingen til at glide ned. "Paris er vel en messe værd!" fik alle åndfulde folk til at le, og ingen følte nogen særlig harme.

Er han ikke også blevet alle familiefædres skytspatron ved at spørge den spanske gesandt, som fandt ham i færd med at lege hest med dauphinen:

"Er De fader, hr. gesandt?"

Spanieren svarede:

"Ja, Deres Majestæt."

"Godt," svarede kongen, "så leger jeg videre."

Men for al evighed har han erobret franskmændenes hjerte, borgernes og folkets hjerte ved de smukkeste ord, nogen fyrste nogensinde har sagt, ord, der stråler af geni og er fulde af dybde, godmodighed, beregning og fornuft:

"Hvis Gud lader mig leve, vil jeg have, at der i hele mit rige ikke findes en bonde, som er så fattig, at han ikke om søndagen kan have en høne i sin gryde."

Det er med sådanne fraser, at man fanger, behersker og leder den troskyldige og begejstrede mængde. Gennem to sætninger har Henri den 4. tegnet sin skikkelse for efterverdenen. Man kan ikke udtale hans navn, uden at man straks synes, at man ser en hvid hjelmbusk vaje og fornemmer stegeduften fra en gryde.

Louis den 13. har intet sagt. Det var en sørgelig konge og en sørgelig regering.

Louis den 14. gav absolutismen dens formel: "Staten, det er mig!"

Han gav det kongelige hovmod sit mest fuldkomne udtryk: "Jeg har været lige ved at vente!"

Han gav eksemplet for alle de rungende, politiske ord, som grunder alliancerne mellem to folk: "Der er ingen Pyrenæer mere!"

Hele hans regering ligger i disse tre sætninger.

Louis den 15., denne fordærvede, smidige og åndfulde konge, har for os sammenfattet hele sin kongelige sorgløshed i denne elegante vending: "Efter mig må syndfloden gerne komme!"

Hvis Louis den 16. havde haft ånd nok til at lave en vittighed, så kunne han måske have reddet kongedømmet. Ville han ikke med et indfald kunne have undgået guillotinen?

Napoleon den 1. udstrøede med rund hånd de fraser, hans soldaters hjerte krævede.

Napoleon den 3. slukkede med en kort sætning al nationens fremtidige harme ved at love: "Kejserdømmet er freden!" Kejserdømmet er freden – hvilken pragtfuld forsikring! Hvilken beundringsværdig løgn! Efter at han havde sagt det, kunne han erklære hele Europa krig uden at frygte noget af sit folk. Han havde fundet en enkel, tydelig og klar formel, som var i stand til at slå ned i alles sind, og overfor hvilken kendsgerningerne mistede deres magt.

Han fører krig mod Kina, mod Mexico, mod Rusland, mod Østrig, mod alle og enhver. Hvad har det at sige? Endnu er der visse folk, der med overbevisning taler om de atten års rolige forhold, som han gav os: "Kejserdømmet er freden."

Men det var også med ord, ord, som var mere dødbringende end kugler, at Rochefort knuste kejserdømmet, gennemstak det med sine udfald, flåede det fra hinanden og splittede det i stumper.

Selv marskal Mac-Mahon har efterladt os et minde om den overgang, han var ved magten: "Jeg er her og jeg bliver her!" Og det var ved en replik af Gambetta, at han selv blev styrtet: "At gå med og blive eller gå imod og gå."

Med disse ord, mægtigere end en revolution, vældigere end en barrikade, mere uovervindelige end en hær, mere frygtelige end nogen stemmeafgivning, omstyrtede folkeføreren

soldaten, sønderbrød hans glorie og tilintetgjorde hans magt og hans anseelse.

Hvad de mænd angår, der nu regerer os, så vil de falde, for de mangler ånd. De vil falde, fordi de, når den uundgåelige kritiske dag kommer, ikke vil forstå at afvæbne Frankrig ved at få det til at le.

Af alle historiske ord er der ikke ti, som er ægte. Men hvad gør det, når man bare tror, at de er blevet sagte af dem, som man tillægger dem:

"I de pukkelryggedes land, må enhver have en pukkel eller lade, som han har den," siger et gammelt ordsprog.

Mine handelsrejsende var imidlertid kommet til at tale om kvindernes emancipation, om deres rettigheder og om den stilling, de vil indtage i samfundet.

Nogle af dem stod på kvindernes side, andre udøste deres harme. Den lille tykke blev ved at spøge og sluttede på samme tid diskussionen og frokosten med følgende meget fornøjelige anekdote:

"Der havde for nylig i England været afholdt et stort møde, hvor dette spørgsmål var kommet under behandling," sagde han. "En taler, som havde udviklet en mængde argumenter til fordel for kvinderne, sluttede sin tale således:

'Når alt kommer til alt, mine herrer, er det kun en meget lille forskel, der adskiller manden fra kvinden!'

Nede fra mængden lød en stærk, begejstret og overbevist stemme, der råbte:

'Hurra for den lille forskel!'"

Saint-Tropez, den 13. april

Da vejret i morges var meget smukt, begav jeg mig til karteuserklostret ved La Verne.

To erindringer drog mig til denne ruin. Mindet om den følelse af uendelig ensomhed og det uforglemmelige vemod, der greb mig i dette afsides og ødelagte kloster, og mindet om et par gamle bønderfolk, som en ven af mig, der året forud viste mig vej gennem maurernes land, havde ført mig hen til.

I en lille gig, thi vejen blev hurtigt ufarbar for større vogne, kørte jeg langs med bugten. På den anden side lige over for mig kunne jeg se de store fyrreskove, hvor *selskabet* ligeledes bestræber sig for at anlægge et badested. Stranden er i øvrigt herlig og hele landskabet vidunderlig skønt.

Vejen borer sig dog snart ind mellem bjergene og går gennem landsbyen Cogolin. Lidt længere henne forlader vi den for at dreje om ad en anden, ret ufarbar vej, der ligner et langt hjulspor. En flod eller rettere en stor bæk løber ved siden af den, men bryder ved hvert hundrede meter ind over den, oversvømmer den, trækker sig atter lidt tilbage, men kommer igen, tager på ny fejl, forlader sit leje og skyller over vejen; så falder den ned i en grøft, forvilder sig ind på en vej, bliver pludselig fornuftig og følger i nogen tid sit naturlige løb. Men på én gang gribes den af nye luner og styrter sig atter over vejen, som den forvandler til en dam, hvor hesten synker i lige til bringen og den høje vogn lige til fadingen.

Vi træffer ikke længere huse, kun hist og her en kulsvierhytte. De allerfattigste bor i huler. Kan man forestille sig, at

mennesker virkelig bor i huler, at de lever der hele året, at de tilbringer deres liv med at hugge brænde og brænde det for at gøre det til kul, med at spise brød og løg og drikke vand til og med som kaniner at lægge sig til at sove, helt inde i den snævre hule, som er gravet ud i granitten? Man har forresten for nylig i disse ukendte dale opdaget en eneboer, en ægte eneboer, som i tredive år har levet her, uden at nogen, ikke en gang skovfogederne, anede hans eksistens.

Hans tilværelse blev røbet af en eller anden, jeg ved ikke hvem, som formodentlig fortalte om ham til diligencekusken, der lod fortællingen gå videre til postmesteren, som talte om den til telegrafisten eller telegrafistinden, der udtrykte sin forbavselse over den i overværelse af en eller anden redaktør af et eller andet lille lokalblad, som benyttede den til en sensationel artikel, der blev gengivet i alle Provences blade.

Gendarmeriet satte sig i bevægelse og opdagede eneboeren, uden i øvrigt at forulempe ham, hvad der viser, at han måtte have bevaret sine papirer. Også en fotograf, hvis professionelle iver var blevet vakt, begav sig på vej, flakkede tre dage og tre nætter om i bjergene og endte med at fotografere et væsen som nogle forsikrer er den rigtige eneboer, medens andre hævder, at det er en falsk.

Sidste år viste den, som åbenbarede denne besynderlige egn for mig, mig imidlertid to skabninger, der sikkert er betydelig mærkeligere end den stakkels fyr, som er søgt til disse uigennemtrængelige skove for at skjule sin sorg, sin anger, et uhelbredeligt sjælesår eller måske blot sin lede ved livet.

Ved et rent tilfælde var han stødt på dem. Til hest var han flakket om i disse dale, da han pludselig kom ind på en

opdyrket strækning; der var vin- og kornmarker og en beskeden, men dog beboelig bondegård.

Han var steget af hesten og gået derind. Han blev modtaget af en kone, en rigtig bondekone, der så ud til at være omtrent en halvfjerdsindstyve år. Manden, der sad under et træ, rejste sig også og kom hen og hilste.

"Han er døv," sagde hun.

Det var en høj og smuk olding på firs, forbavsende rank og livskraftig.

De havde i deres tjeneste en karl og en pige. Min ven, som var lidt overrasket over at finde disse mærkelige væsener i denne udørk, forhørte sig om dem. De havde boet der meget længe; de var meget ansete og gik for at være ret velstående af bønder at være.

Han besøgte dem flere gange og vandt lidt efter lidt konens fortrolighed. Han bragte hende aviser og bøger og blev forundret over hos hende at finde tanker eller rettere rester af tanker, som ikke syntes at høre til hendes stand. Hun var hverken belæst eller intelligent, men det var, som om der på bunden af hendes erindring endnu var spor af glemte tanker, indslumrede levninger af fordums kundskaber, der tydede på en bedre opdragelse end den, der ellers bliver bønder til del.

En dag spurgte hun ham om, hvad han hed.

"Jeg hedder grev de X...," sagde han.

Hun svarede, tilskyndet af den ubevidste forfængelighed, der stikker ethvert menneske i blodet:

"Ja, jeg er også adelig."

Så fortsatte hun, idet hun formodentlig for første gang talte om denne gamle historie, som ingen vidste det mindste om:

"Jeg er datter af en oberst. Min mand var underofficer i min faders regiment. Jeg blev forelsket i ham, og vi flygtede bort sammen."

"Og så kom De herhen?"

"Ja, vi måtte jo skjule os."

"Og De har aldrig siden set Deres familie?"

"Ih nej, husk dog på, min mand var jo desertør."

"Har De aldrig skrevet til nogen af Deres venner?"

"Oh, nej!"

"Og De har aldrig siden hørt noget om Deres familie, hverken om Deres fader eller Deres moder?"

"Nej, min moder var død!"

Der var noget barnligt over hende, noget troskyldigt, som kun findes hos de kvinder, der kaster sig ud i kærligheden som i en afgrund.

Han spurgte videre:

"Har De aldrig fortalt dette til nogen?"

"Nej, bevares. Jeg taler om det nu, fordi Maurice er døv, så længe han kunne høre, turde jeg aldrig nævne det. Desuden har jeg aldrig set andet end bønder, siden jeg flygtede bort."

"Har De i det mindste været lykkelig?"

"Ak, ja, meget lykkelig. Han har gjort mig meget lykkelig. Jeg har aldrig fortrudt, hvad jeg har gjort."

Også jeg havde altså aflagt et besøg hos denne kvinde, hos dette par, således som man aflægger et besøg for at bese en eller anden mirakelgørende relikvie.

Sørgmodig, overrasket, opløftet og frastødt havde jeg iagttaget denne kvinde, som, forført af den prunkende husaruniform, havde fulgt denne mand, denne bonde, og som

senere under de grove pjalter var blevet ved med at se ham med den blå dolman på ryggen, sablen ved siden og de blanke støvler med de klingende sporer.

I mellemtiden var hun selv blevet bonde. Begravet i denne udørk havde hun levet sig ind i dette liv uden skønhed, uden luksus, uden behageligheder af nogen slags, havde vænnet sig til disse primitive vaner. Og hun elskede ham endnu. Hun var blevet en kvinde af folket med hovedtørklæde og bomuldsskørt. Hun spiste af et lerfad på et træbord og siddende på en træstol sin suppe, kogt på kål, kartofler og flæsk, og hun sov på en hømadras ved hans side.

Hun havde aldrig haft tanke for andet end ham, ham! Hun havde hverken savnet smykker, fine stoffer, elegante omgivelser, bløde stole, den duftende varme i tæppebelagte stuer eller bløde dundyner, der byder legemet til hvile. Hun havde aldrig længtes mod andet end ham! Når blot hun havde ham, ønskede hun intet andet.

Som ganske ung havde hun forladt livet og verden og alle dem, der havde opdraget og elsket hende. Alene med ham var hun kommet til denne vilde kløft. Og han havde været alt for hende, alt, hvad man kan ønske, alt, hvad man drømmer om, alt, hvad man bestandig venter på og uden ophør håber på. Hele hendes tilværelse, fra begyndelsen til enden, havde han fyldt med lykke. Hun kunne ikke have været lykkeligere.

Nu ville jeg atter besøge hende og gense hende med den samme forbavselse og den samme ubestemte foragt, som jeg inderst inde følte for hende.

Hun boede på den anden side af bjerget, på hvilket karteuserklostret lå, tæt ved vejen til Hyères, hvor en anden

vogn skulle holde og vente på mig, for det hjulspor, vi hidtil havde fulgt, stoppede pludselig op og blev til en almindelig sti, der kun var farbar for fodgængere og mulæsler.

Jeg steg altså af og gav mig til fods og med langsomme skridt til at gå videre. Jeg befandt mig midt i en henrivende skov, et sandt korsikansk vildnis, en eventyrskov, fyldt med blomstrende ranker, aromatiske planter med en voldsom duft og store, pragtfulde træer.

Granitstykkerne på vejen glimrede og rullede under mine fødder, og hist og her fik jeg gennem grenene øje på brede, mørke og løvfyldte dale, der strakte sig, så langt jeg kunne se.

Jeg var varm, blodet hastede gennem mit legeme, jeg følte det ile gennem mine årer lidt brændende, levende, hurtigt, spændstigt, taktfast og æggende som en sang, den store dumme og lystige sang om livet, der rører sig i solen. Jeg var tilfreds, jeg var stærk, fremskyndede min gang, klatrede over klipperne, sprang, løb og opdagede hvert øjeblik en endnu videre udsigt, kæmpemæssige, øde dalstriber, hvor der ikke var et eneste tag, fra hvilket røgen steg i vejret.

Endelig nåede jeg op til toppen, bag hvilken der knejste andre, endnu højere toppe, og efter nogle omveje opdagede jeg på en bjergskråning lige overfor mig, bagved en uhyre stor kastanjeskov, der fra toppen bredte sig ned til bunden af en dal, en sort ruin, en dynge mørke sten og gammeldags bygninger, båret af høje buer. For at komme derover måtte jeg udenom en bred kløft og tværs igennem kastanjeskoven. Træerne, der er lige så gamle som klostret og har overlevet det, gør et mægtigt, lemlæstet og døende indtryk. Nogle har ikke længere kunnet bære deres alder og er faldet om, andre har fået hele kronen

hugget af og er ikke længere andet end en hul stamme, hvori ti mand kunne skjule sig. De ligner en umådelig hær af gamle, udslidte kæmper, som trods alt endnu prøver at storme mod himlen. Der lugter af århundreder og skimmel, af det ældede liv i de rådne rødder i denne fantastiske skov, hvor intet længere blomstrer ved foden af de store kæmper. Mellem de grå stammer er kun hård stenjord og sparsomt græs.

Jeg kommer forbi to kunstige kilder eller fontæner, hvor køerne søger hen for at drikke.

Jeg er nu kommet i nærheden af klostret og kan se alle de gamle bygninger, af hvilke de ældste stammer fra det tolvte århundrede, og af hvilke de yngste bebos af en hyrdefamilie.

I den første gård er der dyrespor, som røber, at der endnu findes en rest af liv på dette sted. Jeg går videre gennem hensmuldrende sale, som der findes magen til i alle andre ruiner, og kommer ind i selve klostret, i et langt og lavt spadseregalleri, som endnu er overdækket, og som indeslutter en eng, bevokset med tidsler og højt græs. Intet steds i verden er mit hjerte blevet tynget af en sådan vægt af melankoli som her i denne munkenes gamle og dystre spadseregang. Hvælvingernes form og linjernes forhold bidrager deres til at fremkalde denne stemning, dette snærende drag om hjertet, og til gennem øjet at gøre sjælen bedrøvet, ligesom den heldige linje i en munter bygning glæder synet. Den mand, der har bygget dette tilflugtssted, må selv have været dybt fortvivlet for at have kunnet skabe denne trøstesløse buegang. Man har lyst til at græde og jamre sig mellem disse mure, til at rive op i alle sårene i sit hjerte, til at uddybe i det uendelige alle de sorger, der er stængt inde i én.

Jeg klatrede op gennem en revne for at se landskabet udenfor, og jeg forstod – intet omkring mig uden døden. Bag ved klostret et bjerg, der nåede helt op til himlen, på begge sider af ruinerne kastanjeskoven og en dal og længere borte andre dale – nåletræer, nåletræer, et hav af nåletræer, og helt ude i horisonten bjergtoppe med endnu flere nåletræer.

Jeg skyndte mig derfra.

Jeg kom nu gennem en skov af korkege, hvor jeg sidste år havde følt en stærk og betagende overraskelse.

Det var en gråvejrsdag i oktober, på det tidspunkt, da man flår barken af træerne for at lave den til propper. Lige fra foden og op til de første grene klædes de af, og den blottede stamme bliver rød, blodrød som et lam, man har revet skindet af. De har de besynderligste vantrevne former, de minder om forkrøblede væsener, forvredne epileptikere, og jeg troede mig pludselig hensat i en skov af radbrækkede fordømte, en blodig helvedesskov, hvor menneskene havde rødder, hvor kroppe, misdannede af pinsler, lignede træer, hvor livet uden ophør randt bort gennem de blødende sår, der bibragte mig den samme kvælende og svimlende fornemmelse, som et nervøst menneske føler, når han pludselig ser blod eller kommer til at stå overfor en mand, som er blevet kørt over eller er faldet ned fra et tag. Og denne fornemmelse var så voldsom, dette indtryk så stærkt, at jeg syntes, at jeg hørte talløse, fjerne, sønderrivende skrig, og at jeg – da jeg for atter at få mit mod tilbage havde strakt hånden ud for at røre ved et af træerne – idet jeg trak den til mig igen, syntes, at den var blevet helt rød.

I år er alle træerne lægt – indtil de atter flåes.

Omsider får jeg øje på vejen, som fører forbi den gård, der har gemt på underofficerens og oberstdatterens lange lykke.

På lang afstand genkender jeg manden, som går i sine vinmarker. Så meget des bedre, jeg træffer altså konen alene hjemme.

Pigen står og vasker foran døren.

"Er der nogen hjemme?"

Hun svarer med en løjerlig mine og med et sydligt tonefald:

"Nej, manden er i marken, og konen har været væk i et halvt år."

"Er hun død?"

"Ja, hun er."

"Hvad døde hun af?"

Pigen betænkte sig, så mumlede hun:

"Hun døde … hendes tid var vel omme."

"Ja, men af hvad døde hun?"

"Af et fald."

"Et fald? Hvor?"

"Hun faldt ud ad vinduet."

Jeg gav hende tyve sous.

"Fortæl mig det hele," sagde jeg.

Hun havde uden tvivl stor lyst til at snakke og havde rimeligvis også ofte i det forløbne halve år gentaget historien, for hun fortalte den flydende og omstændeligt som noget, der både er vist og sikkert.

Hun fortalte mig, at manden, den døve, i tredive år havde haft en elskerinde nede i landsbyen, og at konen, da hun ved et tilfælde havde fået det at vide af en fragtmand, som var kommet forbi og som havde talt om det uden at kende hende,

højt hylende og ude af sig selv var løbet op på loftet og havde styrtet sig ud ad vinduet, måske slet ikke med vilje, men vanvittig ved den smerte, som denne overraskelse forårsagede hende, og som uimodståeligt drev hende frem ligesom en pisk, der slår og flænser. Hun var faret op ad trappen, gennem døren og uden at være sig det bevidst, uden at kunne standse, var hun løbet videre, ud gennem vinduet, ud i det tomme rum.

Han havde ikke fået noget at vide om det, vidste det heller ikke endnu og ville aldrig få det at vide, eftersom han var døv. Hans kone var død, det var det hele! Herregud, den vej skal vi jo alle!

Jeg så ham langt borte give arbejderne besked ved hjælp af tegn.

Men jeg fik øje på vognen, der holdt og ventede på mig i skyggen af et træ, og jeg kørte tilbage til Saint-Tropez.

Den 14. april

Skønt klokken ikke var mere end ni, var jeg allerede i går aftes i færd med at gå i seng, da jeg fik et telegram.

En af mine venner, en af dem, som jeg sætter pris på, telegraferede til mig:

> "Jeg er i Monte-Carlo, hvor jeg bliver i fire dage. Jeg har sendt telegrammer efter dig til alle havnene langs kysten. Kom, hvis du kan."

Dette telegram fik længslen efter at se ham, længslen efter at passiare, at le, at tale om, hvad der var sket i verden, om ting og om mennesker, efter at sladre, sige ondt om folk, dømme, dadle og sludre, til at flamme som en ildebrand op i mig. Endnu i morges ville jeg være blevet ude af mig selv af raseri over denne opfordring, og nu i aften var jeg henrykt. Jeg ønskede, at jeg allerede var der, at jeg stod i den store restaurationssal, som er fuld af folk, og hørte larmen af stemmerne, hvor tallene fra rouletten hæver sig over al den øvrige summen som præstens *Dominus vobiscum* under gudstjenesten.

Jeg kaldte på Bernard:

"Klokken fire i morgen tidlig sejler vi til Monaco," sagde jeg til ham.

Han svarede filosofisk:

"Ja, hvis det er godt vejr."

"Det bliver nok godt."

"Barometret falder."

"Pyt, det går vel op igen."

Matrosen smilede med sit vantro smil.

Jeg gik i seng og faldt i søvn.

Det var mig, som vækkede mændene. Det var mørkt og nogle skyer dækkede himlen. Barometret var faldet endnu mere.

De to matroser rystede med en tvivlende mine på hovedet.

Jeg gentog:

"Pyt, det bliver nok godt. Lad os bare komme afsted."

Bernard sagde:

"Når jeg kan se frit ud over havet, så ved jeg, hvad jeg gør, men her i denne havn, helt inde i bugten, kan man ingenting vide og ingenting se. Havet kan være i oprør, uden at vi aner noget om det."

Jeg svarede:

"Barometret falder, altså får vi igen østenvind, hvis vi får vestenvind, kan vi søge ind til Agay."

Mændene lod ikke til at blive beroligede. Ikke desto mindre lavede de sig i stand til at tage afsted.

"Skal vi hale jollen op på dækket?" spurgte Bernard.

"Nej, I skal se, at vejret bliver godt. Lad den bare blive på slæb."

Et kvarter senere forlod vi havnen og stod for en let, ustadig brise ud i bugten.

Jeg lo.

"Nå, kan I så se, at vejret er godt?"

Vi er snart kommet forbi det sorte og hvide tårn yderst på den ene side af bugten, og skønt vi endnu er i læ af Kap Camarat, som skyder sig langt ud i det åbne hav og hvis fyr glimter frem med et minuts mellemrum, bliver *Bel-Ami* allerede løftet op af lange, mægtige og langsomme bølger, bjerge af vand, som skyder sig frem, det ene bag efter det andet, uden

støj, uden uro, uden skum, truende uden vrede, frygtindgydende i deres stilhed.

Vi kunne intet se, vi følte kun yachtens stigen og dalen på dette mørke og bølgende hav.

Bernard sagde:

"Det har blæst stærkt ude i rum sø i nat, herre. Vi kan være glade, hvis vi når frem uden uheld."

Dagen begyndte at gry, det lysnede over bølgernes oprørte mængde, og vi stirrede alle tre ud imod det åbne hav for at se, om stormen ikke brød løs igen.

Imidlertid fo'r båden afsted med vinden ind bagfra og drevet frem af bølgerne. Vi befandt os allerede ud for Agay og vi overvejede, om vi skulle styre mod Cannes for at være sikre, hvis vejret skulle blive dårligere, eller mod Nizza uden om øerne.

Bernard holdt på, at vi skulle lægge ind til Cannes, men da vinden ikke tog til, bestemte jeg mig for Nizza.

I tre timer gik alt godt, skønt den lille yacht rullede som en prop i de dybe dønninger.

Hvem der ikke har set et sådant hav, et hav af bjerge, der tunge og svære haster afsted, adskilte ved dale, som hvert sekund flytter sig, som udfyldes og udhules uden ophør, kan ikke forestille sig, kan ikke blot tilnærmelsesvis tænke sig bølgernes hemmelighedsfulde, skrækindjagende, rædselsvækkende og pragtfulde vælde.

Vor lille jolle fulgte langt bag efter os ved enden af et fyrre meter langt tov i dette flydende og dansende kaos. Hvert øjeblik tabte vi den af syne, men pludselig dukkede den atter frem, helt oppe på toppen af en bølge, som en stor, hvid fugl.

Dér ligger Cannes, helt inderst inde i bugten, dér Saint-Honorat med sit tårn, der rager op over bølgerne, og dér, lige foran os, Kap d'Antibes.

Vinden tager lidt efter lidt til, og på toppen af bølgerne danner sig det hvide skum, der ligner en uendelig flok får, som under den vide himmel farer afsted uden hyrde og uden hund.

Bernard siger til mig:

"Det bliver vist lige akkurat, at vi kan nå Antibes."

Han har ret, havet er gået over til angreb, kaster sig over os og slås tilbage med en ubeskrivelig og voldsom larm. Pludselige hvirvelvinde tumler med os, slynger os ned i gabende huller, fra hvilke vi overskyllede og gennemruskede atter dukker op.

Ved hver af yachtens duvninger rører bommen ved bølgerne og synes parat til at rive masten og sejlet med sig og lade os blive alene tilbage, drivende for vinden og fortabte midt i det rasende vand.

Bernard siger:

"Se, jollen, herre!"

Jeg vender mig om.

En kæmpemæssig bølge fylder den, omslynger den med sin fråde, som om den slugte den, river tovet over, som binder den til os, og beholder den, halv sunket, som et erobret og besejret bytte, som den dér ovre ved forbjerget vil kaste fra sig op på klipperne.

Minutterne forekommer os at være timer. Der er intet at gøre, vi kan blot styre fremad mod pynten foran os; når vi er kommet på den anden side af den, vil vi være i læ, frelste.

Endelig når vi den! Havet er nu glat og roligt, skærmet af den lange stribe jord og klipper, som danner Kap d'Antibes.

Dér ligger havnen, som vi forlod for et par dage siden, skønt jeg har en følelse af, at jeg har været borte i måneder. Klokken slår tolv, da vi glider ind i den.

Matroserne er henrykte over atter at være hjemme, skønt Bernard ikke kan lade være med hvert øjeblik at gentage:

"Å herregud, vores stakkels lille jolle. Det gjorde én ligefrem ondt i hjertet at se den komme sådan afsted!"

Jeg tog med toget klokken fire for at kunne spise til middag sammen med min ven i fyrstendømmet Monaco.

Jeg kunne godt lide at tale lidt indgående om denne mærkelige stat, der ikke er så stor som en fransk provinsby, men hvor der findes en uindskrænket hersker, biskopper, en hær af jesuitter og seminarister, talrigere end fyrstens egen hær, et artilleri, hvis kanoner næsten er riflede, en etikette, stivere end ved højsalig kong Louis den Fjortendes hof, regeringsprincipper, mere despotiske end Wilhelm af Prøjsens, og samtidig en vidunderlig overbærenhed med menneskehedens laster, af hvilke fyrsten, biskopperne, jesuitterne, seminaristerne, ministrene, hæren, øvrigheden og alle indbyggerne lever.

Lad os alligevel tage hatten af for denne rare og skikkelige monark, som uden at ængste sig for fjendtlige indblandinger udefra og revolutioner indefra, hersker fredeligt over sit lille lykkelige folk, omgivet af et hof, som uberørt har bevaret alle fortidens traditioner med de fire reverenser, de seksogtyve håndkys og alle de ceremonier, som indrammede de store selvherskere.

Til trods for al denne højtidelighed er fyrsten dog hverken blodtørstig eller hævngerrig; og når han landsforviser, for han

landsforviser, bliver dommen udført med al mulig skånsomhed.

Behøves der beviser?

En hårdnakket spiller havde en dag, da han sad i et fortsat uheld, hånet landets hersker. Ved et dekret blev han udvist af fyrstendømmet.

I en måned luskede han omkring det forbudne paradis i skræk for at møde ærkeenglens sværd i form af en gendarmsabel. Endelig en dag tager han mod til sig, skrider over grænsen, er i løbet af tredive sekunder midt i landets hjerte og går ind i kasinoet.

Men på en gang standses han af en funktionær:

"Undskyld, er De ikke landsforvist?"

"Jo, men jeg tager bort igen med det næste tog."

"Nå, det er en anden sag, værs'go, så kan De godt gå ind."

Hver uge kommer han igen, og hver gang stiller den samme funktionær det samme spørgsmål, som han hver gang besvarer med de samme ord.

Kan retfærdigheden vel udøves på en mildere måde?

Et af de sidste år indtraf der imidlertid i fyrstendømmet et meget alvorligt og ganske nyt tilfælde.

Der blev begået et mord.

En mand, en indfødt, ikke en af de omflakkende fremmede, som man i legionsvis møder på disse kyster, en gift mand dræbte i et øjebliks vrede sin hustru.

Han dræbte hende oven i købet uden grund, uden noget antageligt påskud. Det vakte et kolossalt røre i hele landet.

Rigets øverste domstol trådte sammen for at dømme i dette enestående tilfælde (det var første gang, at der nogensinde var

begået et mord) og morderen blev enstemmigt dømt til døden.

Den harmfyldte fyrste underskrev dødsdommen.

Der stod nu kun tilbage at henrette forbryderen, da der pludselig viste sig en vanskelighed. Landet havde hverken nogen bøddel eller nogen guillotine.

Hvad var der at gøre? På udenrigsministerens råd indledede fyrsten underhandlinger med den franske regering om lån af en bøddel med samt hans mekanisme.

Denne henvendelse gav anledning til lange drøftelser i ministeriet i Paris. Endelig bestemte man sig til at sende en regning på omkostningerne ved guillotinen og dens funktionærs transport. Det ville i alt beløbe sig til 16.000 francs.

Hs. Højhed i Monaco var imidlertid af den mening, at det ville være en temmelig dyr operation. Morderen var sikkert ikke så meget værd. 16.000 francs for en forbryders hoved var dog lidt for meget af det gode!

Den samme henvendelse blev derfor rettet til den italienske regering. En anden monark, en broder, ville rimeligvis ikke vise sig så fordringsfuld som en republik.

Den italienske regering sendte en regning på 12.000 francs.

12.000 francs! Denne sum ville nødvendiggøre udskrivningen af en ny skat af 2 francs pr. indbygger, det ville være tilstrækkeligt til at forårsage hidtil ukendte uroligheder i staten.

Man tænkte på at lade morderen halshugge af en almindelig soldat. Men den general, der blev rådspurgt, svarede tøvende, at hans mænd måske ikke havde tilstrækkelig øvelse i brugen af skarpe våben til at påtage sig et hverv, der fordrede en så stor erfaring og sikkerhed.

Fyrsten sammenkaldte da på ny rigets højeste domstol og forelagde den den vanskelige sag.

Man forhandlede længe uden at kunne finde nogen praktisk udvej. Endelig foreslog retsformanden at ændre dødsstraffen til livsvarigt fængsel, og dette forslag blev antaget.

Men man havde ikke noget fængsel. Der måtte altså oprettes et og ansættes en fangevogter, som overtog ansvaret for fangen.

Et halvt år gik alt godt. Fangen sov hele dagen igennem på en madras i sin celle, og fangevogteren sad på en stol uden for døren og blundede eller betragtede de rejsende, som gik forbi.

Men fyrsten er sparsommelig anlagt, det er en af hans mindste dyder, og han forlanger regnskab over selv de mindste udgifter i hans land (listen er ikke særlig lang). Han fik altså regningen over udgifterne ved oprettelsen af det nye embede, fængslets vedligeholdelse og fangen og fangevogterens underhold. Denne sidstes lønning vejede tungt i fyrstens budget.

Han nøjedes først med at skære en grimasse, men så kom han til at tænke på, at det kunne vare længe (den dømte var ung), og han meddelte derfor sin justitsminister, at han måtte se at finde på et middel til at stryge denne udgiftspost.

Ministeren søgte råd hos retsformanden, og de blev begge enige om at ophæve fangevogterens embede. Når det blev overladt til fangen at bevogte sig selv, ville han ikke være længe om at undvige, hvad der ville løse spørgsmålet til alles tilfredshed.

Fangevogteren blev altså sendt hjem, og en køkkenmedhjælper fra paladset fik det hverv morgen og aften

at bringe fangen hans mad. Men fangen gjorde ikke noget som helst forsøg på at generobre sin frihed.

En dag, da man havde glemt at sende ham maden, så man ham ganske rolig komme spadserende for at forlange den, og fra nu af vænnede han sig til for at spare kokken ulejligheden at indfinde sig i paladset ved måltiderne og spise sin mad sammen med tjenestefolkene, der efterhånden blev hans venner.

Efter frokosten gik han i reglen en lille tur til Monte Carlo. Undertiden gik han i kasinoet og vovede fem francs på det grønne bord. Vandt han, spenderede han en bedre middag på sig selv i et af de bedste hoteller, og vendte derefter tilbage til sit fængsel, hvis dør han omhyggeligt låsede indvendig fra.

Ikke en eneste gang blev han ude om natten.

Situationen blev vanskelig, ikke for den dømte, men for dommerne.

Retten trådte sammen, og det blev besluttet, at man skulle befale forbryderen at holde sig udenfor landets grænser.

Da denne kendelse blev læst op for ham, svarede han ligefremt:

"Nu begynder det virkelig at blive morsomt! Må jeg spørge, hvad skulle der så blive af mig? Jeg er ikke længere i besiddelse af subsistensmidler. Jeg har ikke længere nogen familie. Hvad skulle jeg gøre? Jeg er blevet dømt til døden. I har ikke henrettet mig. Jeg sagde ingenting. Jeg blev derefter dømt til livsvarig fængselsstraf og overgivet i hænderne på en fangevogter. I har taget min fangevogter fra mig. Jeg sagde stadig ingenting.

Nu vil I også jage mig ud af landet – men den går ikke. Jeg er fange, jeres fange, forhørt og dømt af jer. Jeg udstår ærligt og

redeligt min straf. Jeg bliver her."

Retten blev lamslået. Prinsen blev forfærdelig vred og forlangte, at der skulle tages forholdsregler.

Man gav sig på ny til at forhandle.

Resultatet blev, at man skulle tilbyde fangen en pension på 600 francs om året på betingelse af, af han bosatte sig i udlandet.

Det gik han ind på.

Han lejede en lille husmandslod fem minutter fra sin tidligere suveræns stat, og dér lever han lykkelig og tilfreds og udfylder sin tid med at dyrke grøntsager og foragte alle potentater.

Men regeringen i Monaco, som lidt sent høstede erfaring af dette eksempel, besluttede sig til at forhandle med den franske regering, og nu udleverer den os sine forbrydere, som vi mod en beskeden pension anbringer i vore fængsler.

I fyrstendømmets retsarkiv kan man selv se det dokument, som fastsætter morderens pension og forpligter ham til at søge bort fra Monacos territorium.

Lige overfor fyrstens palads knejser dets rival: spillehuset. Der er i øvrigt intet had, intet som helst fjendskab i mellem dem, det ene støtter og det andet beskytter. Hvilket beundringsværdigt eksempel, hvilket enestående eksempel på, at to nabofamilier, to lige mægtige familier kan leve fredeligt og samdrægtigt i en lille stat – det bedste eksempel til at udslette mindet om slægterne Capulet og Montague. Her smiler monarkens hus og spillets hus, det gamle og det nye samfund broderligt til hinanden, medens guldet klinger.

Lige så vanskeligt som det er at få adgang til fyrstens sale, lige så let er det for alle fremmede at slippe ind i kasinoet.

Derhen styrer jeg mine skridt.

En klirren af penge, en klirren, der stadig fortsættes ligesom bølgernes skvulpen, en let, gennemtrængende og skrækindjagende klirren fylder øret, ligeså snart man kommer indenfor, sætter sig fast i éns sjæl, betager éns hjerte, forvirrer éns hjerne og omtåger éns tanker. Over alt hører man den, denne klirren, der synger, skriger, kalder, frister og sønderriver.

Omkring bordene trænger sig spillernes hæslige verden, affald fra alle samfundsklasser, blandet med fyrster, fremtidige konger, fornemme damer, borgerfolk, ågerkarle og afrakkede fruentimmere, en her i verden enestående blanding af mennesker af alle kaster, af alle arter, af alle afstamninger, et museum af russiske, brasilianske, chilenske, italienske, spanske og tyske eventyrere, af pengegriske gamle kællinger og unge løse fugle, som hængende ved håndleddet har en lille taske med et nøgleknippe, et lommetørklæde og de tre sidste fem-francsstykker, der er bestemt for det grønne bord, så snart de får på følelsen, at heldet er der.

Jeg går hen til det sidste bord og opdager … blegnet med rynker i panden, hårdt sammenpressede læber og et ondt og fortrukket udtryk i ansigtet … den unge kvinde fra bugten ved Agay, den skønne kærlighedsgudinde fra den solbelyste skov og det blide måneskin. Og foran hende sidder han, bleg og nervøs, og med hånden knuget om nogle guldstykker.

"Sæt så på rødt," siger hun.

Han spørger med angstfuld spænding:

"Alt?"

"Ja, alt."

Han lægger guldstykkerne i en lille dynge.

Hjulet snurrer rundt. Det sagtner og standser.

"Der er sluttet," udslynger en stemme, som et øjeblik efter fortsætter:

"Sort."

Den unge kvinde skælver og i en hård og kort tone udstøder hun:

"Kom så!"

Han rejser sig uden at se på hende. Man føler, at noget grimt er vokset frem imellem dem.

Der er én, der siger:

"Farvel, kærlighed! De ser ikke ud til at kurre videre godt sammen i dag."

En hånd lægger sig på min skulder. Jeg vender mig om. Det er min ven.

Jeg har kun tilbage at bede om tilgivelse, fordi jeg således har talt om mig selv. Det var for mig selv alene, at jeg havde nedskrevet disse dagbogs-drømmerier, eller rettere, jeg havde benyttet mig af min ensomhed til at fæstne de vidtstrejfende tanker, der som fugle flyver igennem éns hjerne.

Nu bliver jeg opfordret til at offentliggøre disse sider, som er uden fasthed, uden plan, uden kunst, som uden nødvendighed følger efter hinanden og på én gang holder op, uden årsag, blot fordi et vindstød afsluttede min rejse.

Jeg giver efter for denne opfordring. Måske er det urigtigt af mig.

Første udgave

På vandet: *Sur l'eau*, Marpon & Flammarion, Paris 1888.

Om "På vandet"

Forfatter: Guy de Maupassant (1850-1893).
Org.titel: *Œuvres complètes illustrées de Guy de Maupassant*, Libraire Paul Ollendorff, Paris 1899-1904.
Denne udgave efter: *Samlede værker af Guy de Maupassant: På Vandet.* På dansk ved Loulou Lassen. Forhen A. Christiansens Forlag, København 1910.
Oversætter: Loulou Lassen (1876 – 1947).
Redigeret af: Kim N. Jensen
Forside: Efter illustration af Édouard Riou (1833-1900).

ISBN 978-87-7628-384-1
2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-577-8 (Ølstykke 2018).

© 2026 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk